

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou dítěte

Diplomová práce

Studijní program:

Rehabilitace

Autor: Bc. Lucie Marková

Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „**Kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou dítěte**“ jsem vypracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznamu o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 8. 2019

Bc. Lucie Marková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala paní Mgr. Haně Francové, Ph.D. za poskytnuté rady a odborné vedení při tvorbě diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, kteří mi po celou dobu studia byli velkou oporou.

Kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou dítěte

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou dítěte. Cílem práce bylo zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na přiblížení systém náhradní rodinné péče, dále vysvětluje rozdíly mezi dílčími formami náhradní rodinné péče. Pozornost je věnována prožívání dětí, identitě dítěte a také je zmíněno téma attachmentu. Podrobněji se práce věnuje biologické rodině dítěte v pěstounské péči a jejich následným kontaktům jako jedním z hlavních témat.

Praktická část navazuje kvalitativním zpracováním narativních rozhovorů, kdy snahou je popsat, jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou. Práce je zaměřená na zkušenost dítěte v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou pohledem devíti mladých lidí vyrůstajících v náhradní rodině, kteří tvořili výzkumný soubor. K výběru participantů byla použita metoda prostého záměrného výběru a metoda sněhové koule. Získaná data byla vyhodnocena pomocí metody vytváření trsů.

Z výzkumu vyplynulo 7 trsů, které se ukázaly jako společné ve výpovědích participantů. Jedná se o následující trsy: kontakt dítěte s biologickou rodinou; získávání informací o biologické rodině; pocity spojené s kontaktem; postoj k biologickému rodiči (příbuzným) ze strany dítěte; reakce pěstounů na kontakt; vztah dítěte a pěstouna; současný pohled na kontakt.

Každý participant nahlíží na průběh kontaktů s biologickou rodinou individuálně, nicméně výsledky výzkumu ukázaly, že jsou situace, které mají informanti a informatky společné. Například touha poznat své biologické rodiče, i když jedinci na kontakt s biologickou rodinou potřebují čas a získané informace ohledně biologické rodiny nejdříve postupně zpracovat.

Diplomová práce pomůže zlepšit informovanost o pěstounské péči a může být užitečná pro budoucí náhradní rodiče.

Klíčová slova

Biologičtí rodiče; kontakt s biologickou rodinou; kvalitativní výzkum; nezaopatřené dítě; pěstoun; pěstounská péče; poručník; rizikové rodiče; rodina.

Contacts of a child in foster care with a child's biological family

Abstract

The diploma thesis deals with contacts of a child in foster care with a child's biological family. The aim of this work was to map the experiences of children in foster care with contacts with biological family.

The diploma thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part is focused on approaching the system of surrogate family care, further explains the differences between partial forms of surrogate family care. Attention is paid to the experiencing of children, child's identity and also to the subject of attachment. The work deals in detail with the biological family of a child in foster care and their subsequent contacts as one of the main topics.

The practical part follows the qualitative processing of narrative interviews, where the effort is to describe how children in long-term foster care experience contact with a biological family. The work is focused on the experience of a child in foster care with contacts with a biological family from the perspective of nine young people growing up in a foster family who formed the research set. The method of simple intentional selection and the snowball method were used to select the participants. The obtained data were evaluated using the cluster method.

The research showed 7 clusters common in the participants' statements. These are the following clusters: the child's contact with the biological family; obtaining information about the biological family; feelings connected with contact; child's attitude to the biological parent (relatives); foster parents' reaction to the contact; child-foster relationship; current view of the contact.

Each participant looks at the course of contacts with the biological family individually, but the results of the research have shown that there are situations that informants and informatics have in common. For example, the desire to get to know their biological parents, although individuals need time to process the obtained information about the biological family before contacting the biological family.

The thesis will help to raise awareness about foster care and may be useful for future foster parents.

Key words

Biological parents; contact with the biological family; quality research; a dependent child; foster parent; foster care; guardian; family.

Obsah

Úvod.....	10
1. Současný stav.....	12
1.1 Význam rodiny pro dítě	12
1.2 Rizikovní rodiče	14
1.3 Náhradní rodinná péče	16
1.3.1 Formy náhradní rodinné péče	17
1.4 Dlouhodobá pěstounská péče	18
1.4.1 Zprostředkovaná náhradní rodinná péče.....	20
1.4.2 Nezprostředkovaná pěstounská péče	21
1.5 Dítě v pěstounské péči	22
1.5.1 Prožívání dětí v péči náhradních rodičů	22
1.5.2 Identita dítěte v náhradní rodině	26
1.5.3 Téma attachmentu.....	28
1.6 Biologická rodina dítěte v pěstounské péči.....	30
1.6.1 Formy kontaktu.....	33
1.6.2 Asistovaný kontakt	34
2 Cíle práce a výzkumné otázky	37
2.1 Cíl práce	37
2.2 Výzkumné otázky.....	37
3 Metodika	38
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	38
3.2 Výzkumná strategie.....	40

3.3	Výzkumný soubor	40
3.3.1	Charakteristika účastníků výzkumu	42
3.4	Etika výzkumu	44
3.5	Možná zkreslení výzkumu	45
3.6	Časový harmonogram výzkumu	46
4	Výsledky	47
4.1	Výsledky rozhovorů	47
4.2	Výsledky výzkumu vzhledem k výzkumné otázce	65
5	Diskuze	69
5.1	Diskuze výsledků	69
5.1.1	Pocity, prožitky dětí během kontaktů s biologickou rodinou	69
5.1.2	Vztah dítěte a pěstouna během kontaktu s biologickou rodinou	74
6	Závěr	80
7	Seznam použitých zdrojů	83
8	Seznam příloh	93

Úvod

Předložená diplomová práce se zaměřuje na kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou dítěte. Jedná se o názory a zkušenosti jedinců s kontakty s biologickou rodinou, kteří byli či jsou vychováváni v pěstounské péči.

Dlouhodobá pěstounská péče má ve společnosti významné postavení, neboť zásadním způsobem mění osudy dětem, o které se nedovedou, nemohou nebo nechtějí postarat jejich biologičtí rodiče. V rámci pěstounské péče bývalo klíčovým tématem, zda je vhodné s dítětem o jeho biologických rodičích či příbuzných mluvit. Nicméně dnes se však nacházíme v době, kdy se od mluvení přechází ke kontaktu a řeší se hlavně otázka, jakým způsobem tento kontakt dítěti zprostředkovat, aby vše probíhalo v zájmu dítěte a bylo zabráněno rizikovým kontaktům.

V současnosti se množství absolventských prací zabývá pěstounskou péčí perspektivou náhradních rodičů anebo pracovníků neziskových organizací doprovázejících pěstouny. Nicméně zjištění skutečnosti, jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou stojí na okraji výzkumného zájmu, proto mě napadla myšlenka, že by bylo užitečné se tématu podrobněji věnovat a přinést do oblasti vlastní výzkum a myšlenku. Dalším impulzem pro mou diplomovou práci mi byla má vlastní zvědavost a touha pátrat po informacích, co se týká v nastavování kontaktů s biologickou rodinou dětí. Přínosem pro mě byla během studia i účast na tzv. přípravách pro budoucí náhradní rodiče realizovaných občanským sdružením Trialog Brno a dále třídní stáž v nestátní neziskové organizaci Temperi, o.p.s. v Českých Budějovicích.

Cílem diplomové práce je zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na přiblížení systému náhradní rodinné péče, dále vysvětluje rozdíly mezi dílčími formami náhradní rodinné péče. Pozornost je věnována prožívání dětí, identitě dítěte a také je zmíněno téma attachmentu. Podrobněji se práce věnuje biologické rodině dítěte v pěstounské péči a jejich následným kontaktům jako jedním z hlavních témat mé diplomové práce.

Praktická část navazuje kvalitativním zpracováním narativních rozhovorů, kdy snahou je popsat, jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou. Práce je zaměřená na zkušenost dítěte v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou pohledem devíti mladých lidí vyrůstajících v náhradní rodině, kteří tvořili výzkumný soubor.

Diplomová práce je vypracována na základě odborné literatury k tématu náhradní rodinné péče. Dále jsem využila internetové zdroje a sběr dat z mého terénního výzkumu.

1. Současný stav

1.1 Význam rodiny pro dítě

Rodina, ať už biologická nebo náhradní (pěstounská) je nejpřirozenějším prostředím pro výchovu každého dítěte (Vágnerová, 2012). Autorka (2012) rodinu považuje za nejvýznamnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Dětský psycholog Matějček (1994) uvádí, že pokud se má dítě správně vyvíjet po charakterové a psychické stránce ve zdravou osobnost tak, aby byla společností užitečná, potřebuje dítě vyrůstat v rodinném prostředí, které je přijímající, stálé a vřelé. Říčan (2013) vymezuje rodinu jako prostor otevřenosti, pravdivosti, opravdovosti a vzájemnosti všech členů rodiny. Typickým rysem života v rodině je dle Matějčka (1994) oboustranné saturování duševních potřeb.

Předpokladem zdravého vývoje dětí a zároveň nejlepší prevencí nežádoucího chování je základní potřeba člověka, a to především mít kam patřit (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015). Bubleová (2011) zmiňuje, že dítě by se mělo rodit do rodiny, kde získá bezpečné místo a bude se moci dále rozvíjet a svobodně pohybovat. Domov je dle Matějčka (2017) prostor, kde se dítě cítí v bezpečí, jenž je chráněno před nebezpečím a vším neznámým, co ukrývá okolní prostředí. Je to místo, kde na nás čekají ostatní členové rodiny a jsme přijímáni (Matějček, 2017). Z výše uvedeného vyplývá, že domov dítěti vytvářejí lidé, zpravidla rodiče a s nimi ostatní, kdo ve společné domácnosti bydlí (Matějček, 2017).

Bubleová (2011) uvádí, že rodiče jsou první, kteří dávají dítěti spolehlivé a pevné hranice, aby se v množství všech možností neztratilo a získalo tak potřebný pocit jistoty. Dále autorka (2011) upozorňuje, že jedinec si díky rodičům uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti a v neposlední řadě rodiče působí na celkový rozvoj osobnosti dítěte.

Je důležité si uvědomit, že velkým nebezpečím pro vývoj dítěte, obzvláště v útlém věku, nastává tehdy, jestliže dítěti chybí matka (Langmeier, Matějček, 2011). Autoři (2011) uvádějí, že na matce závisí kromě ošetřování dítěte i uspokojování většiny duševních potřeb jedince, protože právě matka tvoří základ jeho vztahu k člověku a jeho důvěry k vnějšimu světu. Vágnerová (2017) zmiňuje, že vyrovnaný, vřelý a opravdový vztah

matky k dítěti se projevuje svou otevřeností, komunikací o emočních prožitcích, užíváním způsobů kontroly a korekce dětského chování ze strany matky. Role otce jako určitý vzor chování, zdroje jistoty či autority u dítěte stoupá v pozdějším věku (Langmeier, Matějček, 2011).

Rodina, kterou tvoří oba rodiče a sourozenci, představuje takové uspořádání, které je pro rozvoj malého dítěte nejvhodnější (Vágnerová, 2012). Autorka (2012) dále upozorňuje na nezbytnost harmonického prostředí pro dítě, které by mělo poskytovat základní poznatky a zkušenosti ovlivňující způsob, jakým bude jedinec chápat okolní svět, ostatní lidi i sebe samotného, a jak na ně bude reagovat.

Principy rodinné výchovy

- *Naplňování duševních potřeb dítěte a zároveň dospělých, tedy rodičů* – dle Matějčka (2005) podmínkou takové vzájemnosti je, že dítě svým biologickým či náhradním rodičům patří, přijali ho za své. Rodiče jsou na jeho osudu životně a osobně angažováni. Dítě přináší do rodiny spoustu nových podnětů, umožňuje rodičům získat nové zkušenosti a vědomí užitečnosti (Matějček, 2005).
- *Trvalost a hloubka citových vztahů* – v citových vztazích se především uspokojuje základní psychická potřeba životní jistoty (Matějček, 2005).
- *Společná budoucnost* – to znamená zaměření do budoucna. Zde se uplatňuje uspokojení psychické potřeby „otevřené budoucnosti“. Pokud je budoucnost uzavřená a nemáme nic před sebou, tak to znamená zoufalství (Matějček, 1994).
- *Společenství času a prožitků, prostoru* – trvalá přítomnost rodičů a sdílení života je nejdůležitější podmínkou funkčního vztahu (Vágnerová, 2017).
- *Výchovná interakce* – jde o vzájemné působení rodiče a dítěte. Rodič je také výchovně ovlivňován svým vychovávaným dítětem (Matějček, 2005).
- *Soužití a sdílení* – důležité je upozornit na vhodné užívání odměn a trestů. Je potřeba, aby si rodič, i když má ke svému dítěti velmi pozitivní vztah

zachoval patřičný nadhled a odstup, pokud chce dobře výchovně působit (Matějček, 2005).

Jestliže jsou rodiče, kteří nemají čas na své dítě z důvodu množství práce nebo jsou to lidé, jež jsou sami stále nevypělí či nezralí, pak vědomí domova u dítěte nemohou vytvořit (Matějček, 2017). Autor (2017) upozorňuje, že k domovu patří určitá stálost prostředí, protože dítě si vytváří citové vztahy nejen k lidem, s kterými bydlí ve společné domácnosti, ale i k věcem, které jej obklopují, k přírodnímu okolí, zkrátka k celému životnímu prostředí.

U dětí vyrůstajících v dysfunkčních rodinách se mohou objevit potíže se sebekontrolou nebo problémy v prožívání, kdy mohou být nejisté a úzkostné (Vágnerová, 2012). Jak shrnuje Ptáček (2015) primárním předpokladem pro zdravý vývoj dítěte je potřeba rozvíjet emočně vřelý, stabilní, vzájemně uspokojivý a předvídatelný vztah s rodičem. Pokud není možné vztah rozvíjet s biologickými rodiči, nastává možnost vřelý vztah vyvinout v podobě možnosti náhradní rodinné péče (Ptáček, 2015).

1.2 Rizikové rodiče

Na utváření výchovných postojů se současně podílí zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům, inteligence a vzdělání rodičů, osobní systém hodnot, dosavadní psychosociální a citový vývoj jedince, ale i všechny konflikty, napětí a úzkosti, jimiž rodič ve svém vztahu k dítěti prochází (Matějček, 1992). K výše zmiňovanému tvrzení se přiklání i Jedlička (2017), který upozorňuje, že na matčin citový poměr k narozenému dítěti a také na její naučené vzorce rodičovského chování mají vliv její osobní zkušenosti, zážitky mateřského pečování, jehož se jí samotného dostávalo v raném věku.

Níže uvedu dle Uhlířové et al., (2010) nejčastější příčiny, proč se děti ocitnou v náhradní rodinné péči:

- nezralost a mládí rodičů – nezvládají péči o dítě
- rodiče jsou umístěny ve vazbě, vězení
- úmrtí rodičů nebo jednoho z partnerů
- patologické chování rodičů – alkoholismus, drogy, gamblerství

- psychiatrické onemocnění rodičů (Uhlířová et al., 2010)

Rodiče, kteří užívají návykové látky, představují rizikovou skupinu, a to z hlediska zdravotního, tak i sociálního (Macela, Ženíšková, 2018). Dle autorů (2018) užívání návykových látek má negativní dopad na příznivý vývoj dítěte (užívání návykových látek během těhotenství) a později po narození dítěte na úroveň rodičovské péče. Delfabbro (2017) uvádí, že děti umístěné v příbuzenské pěstounské péči přicházejí s větší pravděpodobností z rodinného prostředí, kde došlo k domácímu násilí a zneužívání návykových látek.

Macela a Ženíšková (2018) zdůrazňují, že pro uživatelky alkoholu je charakteristické, že tento fakt bývá okolím, ale i jimi samotnými, dlouhodobě nevnímán jako rizikový. Z výše uvedeného vyplývá, že děti rodičů závislých na alkoholu se dostávají výrazně později do centra pozornosti okolí i odborné veřejnosti než děti uživatelky drog, což je dáno vyšší tolerancí vůči konzumaci alkoholu (Macela, Ženíšková, 2018). Psychiatr Lütz (2017) ve své knize upozorňuje, že každý člověk se může dostat do tragické situace, na niž reaguje chováním, které někdy může skončit vytvořením závislosti, obvykle se jedná o mimořádně citlivé jedince.

Dále se setkáváme s tím, že mladí a nevyzrálí partneři zakládají rodiny, kdy nedořešené otázky vlastní identity, hodnoty a nezvládnuté potíže ve vztazích s rodiči chtějí někteří nedospělí jedinci překonat tím, že dají přednost mateřské či otcovské roli, protože podvědomě doufají, že touto zvolenou cestou se stanou duševně vyrovnanější, méně osamělými a okolím více přijímanými jedinci (Jedlička, 2017).

Nicméně Matějček (1994) na základě dlouholetých výzkumů poukázal na to, že i ti, kteří se narodili například v rodinách alkoholiků, mimo manželství či z nechtěného těhotenství, se vyvíjí vcelku přirozeně a v porovnání s vrstevníky se neobjevují velké rozdíly. To dokazuje, že pravděpodobně existují vnitřní síly, jak v jedinci a rodině, tak ve společnosti, jež jsou schopny účinkovat nápravným pozitivním směrem (Jedlička, 2017). Ve studii Sydney a Price (2014) mají mladí lidé rostoucí pocit sebevědomí a naděje k tomu, aby naplnili jejich smysl života a změnili jejich směr.

V rámci kontaktu nezaopatřeného dítěte s biologickým rodičem se mohou objevit potíže, které mohou mít dopad na znovu utváření jejich vzájemného vztahu (Kocourková a Černá, 2018). Dle Kocourkové a Černé (2018) jsou to:

- *Rodiče z opuštění dítěte obviňují okolí.*
- *Biologičtí rodiče mají tendenci řešit neshody s pěstouny za přítomnosti dítěte – důležité postavení v takovém případě má sociální pracovnice, jejímž úkolem je zmapovat situace a témata, které se stávají předmětem konfliktu.*
- *Biologický rodič je agresivní, negativní během kontaktu vůči dítěti či pečující osobě – sociální pracovnice se snaží zjistit, co rodiče k takovému chování vede nebo zjišťuje, zda něco konkrétního jeho emoce vyvolává. Jestliže takové chování nepomine je nutné předčasně ukončit setkání a zastavit kontakt.*
- *Rodiče nesouhlasí s rozhodnutím soudu, že je dítě svěřené do péče jiné pečující osoby – biologičtí rodiče by raději dali přednost, aby jejich dítě vyrůstalo v dětském domově místo v pěstounské péči.*
- *Biologičtí rodiče verbálně projevují o dítě zájem, ale nejsou aktivní v činech.*
- *Rodiče kontaktují dítě nepředvídatelně, bez předchozí domluvy.*

1.3 Náhradní rodinná péče

V zájmu každého nezaopatřeného dítěte je vyrůstat v harmonickém a klidném prostředí své biologické rodiny (Novotná a kol., 2018). Bubleová (2014) uvádí, že v současné době se systém náhradní rodinné péče zabývá případy sociálně osiřelých dětí, což znamená, že se setkáváme s životními osudy dětí, které mají matku a otce, ale ti se o své biologické děti nemohou, nechtějí nebo nedovedou postarat (Zezulová, 2012).

Ve všech zmiňovaných situacích jsou vždy děti přednostně svěřovány do péče příbuzenské rodiny, teprve poté druhou možností je svěření dítěte do péče osob, jenž dítě neznají, a přesto jsou schopny a ochotny dítě přijmout do své rodiny (Novotná a kol., 2018).

Je potřeba uvést, že náhradní rodinnou péčí v České republice se rozumí souhrnné označení pro všechny dlouhodobé formy péče o dítě (Klimeš 2008). Náhradní rodinná péče je forma péče, při které je nezaopatřené dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách (Vyskočil, 2014). Jedním z cílů náhradní rodinné péče je poskytnout sociálně osiřelým dětem dlouhodobou či přechodnou péči, která se nejvíce podobá péči rodinné (Novotná a kol., 2018).

V rodinném právu, zejména v úpravě sociálně-právní ochrany dětí, došlo k značným změnám, a to v důsledku novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1. 1. 2013 a dále schválení nového občanského zákoníku s účinností od 1. 1. 2014 (Sobotková, Očenášková, 2013). Vyskočil (2014) shrnuje, že hlavním cílem nové právní úpravy bylo, aby systém byl více orientován na prevenci ohrožení dítěte a včasná řešení. Dále upozorňuje, že je snahou státu zajistit setrvání dítěte v rodinném, případně náhradním rodinném prostředí.

Autorky Sobotková a Očenášková (2013) potvrzují, že z výše uvedeného vyplývá, že v České republice tvoří základní právní rámec dva základní zákony, které jsou pro pěstounskou péči nejdůležitější a to:

- *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník, 2014)*
- *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, (Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 2013)*

1.3.1 Formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní rodinné péče jsou schvalovány soudem a hlavní podmínkou jejich uskutečnění je prospěch, blaho a zájem dítěte (Sobotková, Očenášková, 2013). Pro představu v následující části stručně shrnu všechny možné formy náhradní rodinné péče v České republice. Podrobněji se pěstounskou péčí budu zabývat v následující kapitole.

Osvojení

Při osvojení neboli adopci je dítě „právně volné“, což znamená, že po právní stránce získá pozici vlastního dítěte náhradního rodiče (Zezulová, 2012). Jde o přijetí cizího dítěte za vlastní, vyjádření základního principu osvojení (Novotná a kol., 2018).

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Soud dává vždy přednost příbuzným dítěte (Sobotková, Očenášková, 2013). Osobě, která pečuje o přijaté dítě, nenáleží dávky pěstounské péče (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015). Nicméně biologickým rodičům dítěte je stanoveno výživné, které by měli na své dítě hradit. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015)

Pěstounská péče

Zpravidla pěstoun zastupuje nezaopatřené dítě jen v běžných věcech a zákonnými zástupci dítěte jsou nadále jeho biologičtí rodiče, pokud nebyl výkon jejich rodičovské odpovědnosti pozastaven, omezen nebo zbaven (Sobotková, Očenášková, 2013).

Poručenská péče

Soud dítěti stanoví poručníka (často pěstouna) tzv. zákonného zástupce dítěte, jestliže není žádný z rodičů, který by měl vykonávat vůči svému biologickému dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015). Poručník má vůči svěřenému dítěti všechny práva a povinnosti jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost (Novotná a kol., 2018).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato forma náhradní rodinné péče byla uzákoněna v roce 2006 a délka poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok (Sobotková, Očenášková, 2013). Pěstounská péče na přechodnou dobu umožňuje dětem, aby mohly vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů a nemusely trávit čas v ústavním zařízení (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2011). Je především vhodná pro děti, které musí dočasně vyrůstat mimo svou biologickou rodinu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009) Cílem této formy péče je dítě svěřit do původní biologické rodiny, pěstounské rodiny nebo je osvojeno (Nožířová, 2012).

1.4 Dlouhodobá pěstounská péče

U níže uvedeného textu není cílem popsat všechna specifika dlouhodobé pěstounské péče, k tomu by bylo potřeba mnohem více prostoru. V textu jsem se zaměřila pouze na vybrané specifické situace týkající se dlouhodobé pěstounské péče.

V České republice existuje možnost pěstounské péče, kdy jejím cílem je zajistit pro dítě, které musí být umístěno mimo rodinu náhradní rodinné prostředí a péči, a to po dobu, po kterou vlastní rodiče dítěte nemohou péči a výchovu ze závažných důvodů zajistit (Rotreklová, 2009).

Obvykle se setkáváme s tím, že děti, které přicházejí do dlouhodobé pěstounské péče, nejsou „právně volné“, ale přesto nemají dobře fungující harmonické rodinné zázemí (Nožířová, 2012).

Zprostředkovaná pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče, kterou v České republice financuje stát (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015), kdy přispívá na hmotné zabezpečení nezaopatřeného dítěte vyrůstajícího v pěstounské péči a zároveň vyplácí odměnu pěstounovi, kterému bylo dítě svěřeno (Lumos, 2014).

O děti v pěstounské péči se starají náhradní rodiče tzv. pěstouni. Pěstouni nastupují v případech, kdy selžou biologičtí rodiče dítěte. Ti by měli pochopit, že aby dítě dokázalo ve svém životě obstát, navazovat kvalitní vztahy a udržet rodinu, musí nejen zažívat každodenní problémy rodiny, ale především být i součástí jejich řešení (Pazlarová, 2016). Pěstoun je osoba, která zpravidla poskytuje rodinné zázemí opuštěnému dítěti, které má své biologické (vlastní) rodiče, ale ti se nemohou, nedovedou nebo nechtějí o své dítě z různých důvodů postarat (Lumos, 2014). Snahou pěstounů je umožnit dítěti prožít dětství nebo alespoň jeho část v přirozeném rodinném prostředí (Pazlarová, 2016). Pěstoun je zralou osobností schopnou dostatečně citlivě pečovat a vychovávat, jenž je schopen zajistit základní potřeby dítěte a poskytnout tak jedinci trvalé bezpečné zázemí pro jeho další rozvoj (Matoušek, 2017).

Nicméně v poslední době se prosazuje myšlenka dle zahraničních vzorů, že by se dlouhodobí pěstouni neměli stavět do pozice rodičů, protože dítě má jen jedny vlastní rodiče (Očenášková, Sobotková, 2013). Výše zmiňované tvrzení reflektuje novela zákona o sociálně právní ochrany dětí, kde označením pro pěstouna je „osoba pečující“ nikoli náhradní rodič (Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 2013). Očenášková a Sobotková (2013) dále upozorňují na větší práva biologických rodičů dítěte. Svěřené dítě do pěstounské péče většinou zná své vlastní rodiče nebo alespoň o nich ví, a tím se častěji předpokládá kontakt biologických rodičů či jiných členů rodiny s dítětem (Rychlik, Hrbáčková, 2018). K tomu tvrzení se přidává Pazlarová (2016), která pojednává o kontaktech dítěte v pěstounské péči s vlastní rodinou, kdy je v poslední době kladen větší důraz na to, aby pěstouni rozvíjeli a udržovali vztah dítěte s původní biologickou rodinou. Podrobněji se danému tématu budu věnovat v samostatné kapitole č. 1.6.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů stanovil, že pěstounská péče končí, jakmile se svěřené dítě stane dospělým jedincem, tedy v jeho 18 letech. Ukazuje se však, že v dobře fungujících pěstounských rodinách mají přijaté děti obvykle pozici podobnou vlastním dětem a setrvávají v rodině tak dlouho, dokud studují nebo nezískají vhodnou práci, jako jednu z několika podmínek pro získání možnosti osamostatnit se (Sobotková, Očenášková, 2013).

Jestliže to nebudou pěstouni, u kterých děti vyrůstaly, tak je otázkou návaznost dalších sociálních služeb pro osoby odcházející z pěstounské péče. Paleček (2014) upozorňuje, že tomuto typu podpory se zatím věnuje jen několik málo organizací. Dále autor (2014) shrnuje, že podporu dětí po ukončení pěstounské péče nevyřeší pouze pár ojedinělých intervencí, nýbrž dlouhodobá souvislá práce v řádu let, zaměřená na mnoho oblastí jako například na zaměstnání, vztahy s lidmi, na kontakt s biologickou případně i pěstounskou rodinou, bydlení, finanční gramotnost, dluhové poradenství a jiné. Toto zjištění je v souladu s Pazlarovou (2016), která též upozorňuje na slabé místo systému v oblasti podpory mladých lidí po odchodu z pěstounské péče. I když mladí lidé opouštějící pěstounskou péči mohou využít běžné sociální služby, tak stále tyto služby nepokrývají potřebu doprovázení, která je potřebná v případech, kdy se mladí lidé po odchodu z rodiny nemohou obracet na svoje pěstouny (Pazlarová, 2016).

Dle výzkumu autorů Blakeslee a Best (2018) mladí lidé, co vyrostli v pěstounské péči uvedli, že by měli větší zájem o nové druhy aktivit, například by se rádi po odchodu z pěstounské péče setkávali s lidmi s podobnou životní zkušeností, kteří by lépe chápali jejich současné okolnosti.

Pěstounskou péči lze dle přípravy budoucích pěstounů a jejich procesu výběru rozdělit na:

- Zprostředkovanou náhradní rodinnou péči (zprostředkovaná pěstounská péče)
- Nezprostředkovaná (příbuzenskou) pěstounskou péči

1.4.1 Zprostředkovaná náhradní rodinná péče

Pěstouni nemají ke svěřenému dítěti příbuzenský vztah (Rychlík, Hrbáčková 2018). Dále autoři (2018) uvádí, že žadatelé si po podání žádosti o dítě musí projít náročným procesem posuzování jak jejich zdravotního stavu, psychické připravenosti, výchovných

schopností, sociálního zázemí, tak též procesem odborné přípravy, která je v rozsahu 48 hodin.

Před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče (Vyskočil, 2014).

Občas se můžeme dostat do situace, kdy řešíme otázku, zda je nutné dělat přípravy u žadatelů, kteří dobře vychovali už několik dětí nebo jsou to žadatelé s již dlouholetou zkušeností s péčí o děti různého věku a různých potřeb (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015). Nicméně Svobodová (2015) považuje přípravy žadatelů za nezbytné, jelikož každý dobrý rodič nemusí být dobrým rodičem náhradním. Tím má autorka (2015) na mysli, že u dětí, které přicházejí do pěstounské péče, se mohou objevit i potřeby, které u jejich vlastních dětí žadatelé (budoucí pěstouni) nemusí naplňovat nebo je jejich saturování součástí výchovy a společného života. Děti, které přicházejí do pěstounské rodiny, mohou být poznamenány ztrátou, traumatem, odmítnutím (Vávrová et al., 2012). Jejich minulost může být poznamenána zneužíváním, týráním, zanedbáváním, tedy „zážitky“, které se většině dětí v životě vyhnou (Svobodová, 2015). A právě z těchto důvodů Svobodová (2015) upozorňuje na nutnost realizování příprav tak, aby byli budoucí pěstouni schopni na tyto odlišnosti přiměřeně reagovat.

S dlouhodobou pěstounskou péčí velmi úzce souvisí poručenství. Poručník, tedy zákonný zástupce dítěte, pečuje podobně jako pěstoun, akorát má větší pravomoce při výkonu péče než pěstoun (Bubleová, Vávrová, 2010). Dále autorky (2010) zmiňují, že poručník je povinen podávat 1krát ročně zprávy k soudu o svěřeném dítěti. Poručníkem se stane osoba, jestliže biologičtí rodiče dítěte:

- zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo jejich výkon byl pozastaven,
- mají omezenou svéprávnost

1.4.2 Nezprostředkovaná pěstounská péče

U nás se jedná o nejrozšířenější typ náhradní rodinné péče, kdy děti při ztrátě svého domova jsou soudem svěřeny do péče příbuzných osob, nejčastěji prarodičům (Macela, 2015). Příbuzní pěstouni neprocházejí posouzením a přípravou jako jiní

žadatelé o náhradní rodinnou péči, nicméně sociální pracovníce se vyjadřuje před soudním rozhodnutím k vhodnosti svěřeni dítěte do daného rodinného prostředí (Rychlík, Hrbáčková, 2018).

Pazlarová (2016) zmiňuje, že hlavní výhodou příbuzenské pěstounské péče je umístění dítěte do péče známých osob a prostředí, čímž do určité míry u dítěte odpadá stres z adaptace na nové prostředí. Děti jsou v péči příbuzných, se kterými mají většinou blízké vztahy, a tak mají možnost se lépe aklimatizovat a přechod do péče například prarodičů bývá pro ně méně bolestný, než umístění do rodiny neznámých pečovatelů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

To, že o dítě pečuje jeho příbuzný, s sebou přináší některé situace, s nimiž se v jiných formách péče nesetkáváme (Hanušová, Hanousková, 2017). V období rozhodování o svěřeni dítěte do péče často budoucí příbuzní pěstouni prožívají krizi, přehodnocují vztah k rodiči dítěte či k dítěti samotnému (Uhlířová et al., 2010). Dále autorka (2010) upozorňuje, že pěstouni se nacházejí ve složitějším postavení, jelikož situací trpí. Mohou se objevit tendence k sebeobviňování, že nevhodně vychovali své vlastní dítě, nebo mohou mít starosti s tím, že péči o dítě nezvládnou z důvodu vysokého věku a případně zhoršení zdravotního stavu (Uhlířová et al., 2010).

Ve srovnání s nepříbuznými pěstouny je u příbuzenské pěstounské péče obtížnější vyjasnit si jasná pravidla a nastavit hranice ke vztahu k biologickým rodičům svěřeného dítěte (Pazlarová, 2016). Autorka (2016) upozorňuje na možné nepřiměřené zásahy ze strany rodičů dítěte, čímž mohou narušit běžný chod domácnosti. Dále zmiňuje, že pro některé rodiče je péče příbuzných o dítě pohodlným řešením, pokud vlastní rodiče dítěte nechtějí změnit svůj styl života, aby mohli převzít péči o dítě zpět. Tato situace biologické rodiče nemotivuje ke změně (Pazlarová, 2016).

1.5 Dítě v pěstounské péči

1.5.1 Prožívání dětí v péči náhradních rodičů

Děti se do pěstounské péče dostávají v různých situacích v důsledku různých okolností (Solařová, 2015). Obvykle prožívají kromě traumatické zkušenosti z biologické rodiny také ztrátu pečovatele, vztahů a známého prostředí (Matoušek, 2017).

Jestliže se narodí dítě na svět zralými a milujícími rodiči, kdy mu je dána potřebná péče, tak jedinec zažívá ve svém životě harmonii (soulad), vyrovnanost a naplnění (Pesso, Boyden, 2009). Autoři (2009) popisují, že jestliže potřeby svěřeného jedince nejsou naplněny, tak se nevytrácejí, ale naopak mohou narušit a ovlivnit jejich každodenní život, chování a vnímání. Proto Matoušek (2017) označuje za důležité, aby se pěstoun dobře naladil na nově přijaté dítě, neboť na základě každodenního kontaktu s ním má předpoklad dobře odhadnout, co pomáhá svěřenému dítěti posilovat jeho pocit bezpečí.

Nevhodné prostředí, ve kterém dítě část života vyrůstalo, nemusí být jediným faktorem následných obtíží v chování a prožívání (Uhlířová, 2015). Autorka (2015) shrnuje, že se jedná o kombinaci proměnných, a to o prostředí ve kterém jedinec žije, stav dítěte a jeho věk, schopnost jeho odolnosti a v neposlední řadě důležitou roli hraje vrozená výbava dítěte a kvalita bezprostřední péče po intervenci, což často zdůrazňuje i Matějček ve svých knihách (1994, 2002, 2015).

Uhlířová (2015) zmiňuje, že i týrané, zneužívané děti dokážou vytvořit pevné a zdravé vztahy, vyrovnají se svou minulostí a dobře se dále vyvíjejí. Na druhé straně jsou děti, které reagují stále agresí, posléze se jim nedaří mít kvalitní mezilidské vztahy a ve většině případů se mohou stát klienty různých sociálních služeb, neboť se nedokážou vyrovnat s nepříznivým osudem, ztrátou a minulostí (Pesso, Boyden, 2009).

Je potřeba uznat, že svěřené děti a mladí lidé, kteří prožili zásadní negativní životní událost, mohou jednat či reagovat různými způsoby v náhradní rodinné péči (Cameron a Maginn, 2012). Autoři (2012) uvádějí, že děti se svou nesnadnou životní historií jsou ve svém životě vážně ovlivněny, jiné méně, a u některých dalších, odolnějších jedinců se nemusí ukázat žádné zjevné narušení jejich schopnosti fungovat a jsou schopni jít dále a čelit novým životním výzvám, jakmile se objeví.

Matoušek (2017) popisuje, že pokud bylo původní rodinné prostředí a vztahy v rodině pro dítě frustrující, tak i přesto dítě nad ztrátou rodiny nařiká. Vrtbovská (2010) upozorňuje, že výše zmiňovaná situace může být obzvláště těžko pochopitelná pro pěstouny, neboť předpokládají, že svěřené dítě před vstupem do pěstounské péče trpělo a většinou považují takovou změnu pro dítě za vysvobuzující.

Mohou se objevit matoucí projevy u nově přijatého dítěte, kdy jedinec nemusí dát najevo náznaky smutku (Matoušek, 2017). Autor (2017) uvádí, že dítě se může chovat ke svým pečovatelům či náhradním rodičům přátelsky jako by je roky znal, a až s odstupem času se mohou objevit problémy s chováním a emocionalitou. K tomuto tvrzení se přiklání i Vágnerová (2012), že děti, které vyrůstaly delší dobu v deprivacích podmínkách, se chovají k cizím i příbuzným lidem skoro stejně, jelikož jde o naučené chování vyplývající z jejich života.

Obvykle děti, které přicházejí do pěstounské péče vyrůstaly v nepříznivých podmínkách, kde se ocitly bez vlastního přičinění, a to se samozřejmě může objevit i v jejich chování (Sdružení SOS dětských vesniček, 2010).

Existují děti, které cítí nedůvěru vůči druhým lidem a navazují vztahy velmi pomalu, což se může projevit například odmítáním doteku, kdy dítě nevěří dobrým úmyslům nových rodičů, protože zažily špatné zkušenosti ze strany příbuzných (Uhlířová, 2015). Dále se může u dětí objevovat častý pláč, neklid, špatné usínání, kývavé pohyby hlavou během spánku, aj. (Bubleová et al., 2014). Je pravděpodobné, že některé problémy u dětí samy neodezní, proto je doporučováno, aby pěstouni včas vyhledali odbornou pomoc (Roháček et al., 2012).

Děti mohly zažít i opakované ztráty, a s tím může souviset nedostatek důvěry v pěstounovi (Matoušek, 2017). Autorky Sobotková a Očenášková (2013) ve svém výzkumu upozorňovaly na problematiku počáteční adaptaci a negativní pocity s přijetím dětí do pěstounské péče. V jejich výzkumu (2013) účastníci zmiňovali nedůvěru, strach a nejistotu z toho, co se bude odehrávat dál do budoucna, jelikož část participantů zažili znovunavrácení do dětského domova. Matoušek (2017) upozorňuje, že takové přijaté děti do pěstounské péče mohou působit na pečující dospělé jako jedinci „povrchní“ a „úlisní“. Z toho vyplývá, že takové dítě s popsányými projevy ještě není připraveno k vytvoření pevného vztahu, a tak testuje pěstouna nevhodným vyžadováním pozornosti (Matoušek, 2017). Objevuje se provokace dospělých pečovatelů, kdy si děti vynucují jejich zájem (Vágnerová, 2012). Autorka (2012) dále zmiňuje, že i obvykle vůči svým vrstevníkům či sourozencům, kteří pro ně představují konkurenci v rodině, bývají svěřené děti chvílemi až zlé. Autorka (2012) uvádí, že uspokojivou odezvou pro svěřené děti může být i napomenutí či rozzlobená reakce pěstounů, protože reakci náhradních rodičů chápou jako důkaz zájmu. Může se jednat

o projev jejich potřeby opakovaně si potvrzovat, že o svěřené děti náhradní rodiče opravdu mají zájem a neopustí je (Matějček, 2002).

Pazlarová (2016) popisuje, že snadnější navázání vzájemných vztahů v rodině je tehdy, pokud do pěstounské péče přichází dítě bez vážnějších traumatických zkušeností, rozumových omezení nebo zdravotních obtíží. Matoušek (2017) upozorňuje, že je potřeba dobře naplánovat a promyslet postupné začlenění svěřeného dítěte do nových vazeb uvnitř i vně pěstounské rodiny. Objevují se i noví prarodiče a další členové rodiny, přičemž ti dřívější žárlí, někdy se vnucují nebo také vytrácejí (Matějček, 1994). Dále autor (1994) uvádí, že výše zmiňovaný jev zvyšuje nároky na odolnost nervového systému dítěte a na jeho adaptační schopnosti. Důležitou úlohu mají náhradní rodiče dítěte a ti, kdo jsou na jeho osudu citově zaujati (Matějček, 1994).

Děti přicházejí do pěstounské péče obvykle z prostředí bez zřetelných hranic, nebo se mohou u nich objevit zkušenosti s autoritářským přístupem výchovy, které je obvykle spojeno s nepřiměřeným přísným trestáním, kde může dojít až k týrání dítěte (Matoušek, 2017). S ohledem na to, bývá nastavení hranic pro pěstouny nelehkým úkolem, protože každé dítě je jedinečnou lidskou bytostí se svou historií, stejně jako jeho reakce na trauma (Cameron a Maginn, 2012). Jestliže pěstouni chtějí dosáhnout s různými svěřenými dětmi téhož cíle, například řádně je vychovat, tak s nimi musejí jednat různě, to znamená s ohledem na jejich individualitu (Matějček, 1993). Dále autor (1993) upozorňuje na to, že existují děti, které jsou méně a více citlivé, málo a hodně odolné vůči nepříjemným zážitkům nebo děti, pro které pohlavek může znamenat značný duševní otřes, a jsou jiné, které tělesný trest přijímají jako úlevu. Nicméně objevují se situace, kdy je dobré dát dítěti pocítit tělesnou převahu, avšak rodiče musejí umět dobře odhadnout, kdy je to potřeba a kdy už ne (Matějček, 1993).

Cameron a Maginn (2012) zmiňují, že pokud pěstouni mají podporovat jednotlivé děti na jejich nesnadné cestě z posttraumatického pocitu neštěstí ke schopnosti znovu učit se a milovat, musejí být způsobilí vytvořit si představu o úskalích a citových problémech, kterými děti na této cestě procházejí. Jasně a předvídatelné chování pěstounů vede k úspěšnosti pěstounské péče (Matoušek, 2017).

Adaptace dítěte v pěstounské rodině

Je přirozené, že příchod dítěte do pěstounské péče je spojený s očekáváním, radostí a trochou obav či nejistot, jak ze strany dítěte, tak i pěstounů (Zezulová, 2012).

Pazlarová (2016) shrnuje, že téměř každé přijaté dítě, především předškolního věku prochází zrychlenou analogií k socializaci narozeného dítěte, protože každé nově přijaté dítě nejdříve potřebuje vrůst do náhradní rodiny a získat pocit bezpečí a jistoty. Dále autorka (2016) uvádí, že jedinec po této etapě začne vstupovat do světa širších sociálních vazeb.

Z výzkumu Sobotkové a Očenáškové (2013) vyplývá, že rizikovým faktorem dobré adaptace je pozdní příchod dítěte do pěstounské rodiny. K tomuto tvrzení se přiklání i Roháček et al., (2012), který ve své publikaci upozorňuje na to, že pokud je nově přijaté dítě starší, například kolem 10 let, bude jedinci trvat déle, než pěstouny přijme za náhradní rodiče. Zpočátku se může objevit ignorace a omítání ze strany dítěte (Roháček, 2012). Pozdní příchod je obvykle spojen s obtížným zvykáním si na nová pravidla v rodině, kdy může dojít až ke kolizi s novými pravidly, zvláště u dětí, které nebyly zvyklé přizpůsobovat se jakémukoliv režimu (Sobotková, Očenášková, 2013).

Nicméně výše zmiňovaná situace nemusí být pravidlem, protože záleží i na dalších okolnostech jako jsou předchozí zkušenosti z biologické rodiny dítěte a jeho zážitky, odolnost dítěte, osobnost jedince, jeho temperament a adaptabilita (Matějček, Koluchová, 2002).

Pazlarová (2016) považuje vytvoření a udržení pevného vztahu mezi dítětem a pěstounem za dlouhodobý proces, který obvykle pokračuje za rámec adaptační fáze a je součástí po celou dobu pěstounské péče. Vzájemný vztah mezi dítětem a pěstounem je většinou nosný a stává se základnou pro formování kladně přijímané osobní identity u dítěte (Sobotková, Očenášková, 2013).

1.5.2 Identita dítěte v náhradní rodině

Identitu lze definovat jako naše společenské “já”, kdy se jedná o naši vnitřní odpověď na otázku, co znamenám sám pro sebe a pro jiné, kdo jsem, jaké místo zabírám ve vztazích, ve svém sociálním světě (Štefková, 2015).

Dětský psycholog Matějček (2005) ve svých knihách zdůrazňuje potřebu osobní identity dítěte jako jednu ze základních psychických potřeb, což znamená potřeba sociálního začlenění jedince do širšího okruhu lidí či potřeba „někam patřit“. Pokud dojde k uspokojení potřeby osobní identity, tak dochází k patřičné sebeúctě, ke zdravému sebevědomí dítěte, a tím k uspokojivému zařazení do společnosti (Brandejsová et al., 2015).

Za základ identity Vágnerová (2012) považuje příslušnost k rodině, která může být v případě přijatého jedince trochu komplikovanější. Střídání pečujících osob či nedostatek stálosti v blízkých vztazích způsobující opakované ztráty podkopávající pocit vlastní hodnoty jedince (Pemová, Ptáček, 2015). Vágnerová (2012) upozorňuje, že se může u dítěte projevit vědomí péče nevlastních rodičů, nejednoznačnost připoutání, ale i potřeba vzít v úvahu svůj původ. Očekává se, že pěstouni budou schopni pomoci dítěti budovat zdravou identitu, zpracovat minulost tak, aby tím nebyla zatížena jeho budoucnost (Majerová et al., 2015).

Níže stručně uvádím základní fakta dle Pemové a Ptáčka (2015), jak mohou pěstouni podpořit vnímání a budování identity u svěřených dětí:

- Zrcadlení chování dítěte, poskytování odpovídající hračky a podněcování jedince ke hře
- Podporování dítěte v přemýšlení o sobě, kým je a jaké jsou jeho zájmy a schopnosti
- Pěstoun zkoumá společně s dítětem, co ho odlišuje od ostatních, jaké jsou jeho individuální stránky
- Povzbuzování dítěte ve vyprávění o jeho biologické rodině, zejména v oblasti rituálů, zvyků, oblíbených jídel aj.
- Umožnění dítěti kontaktu s původní biologickou rodinou, případně širším prostředím, ze kterého bylo vytrženo
- Dávání dospívajícímu najevo, že je přirozené se v životě někdy splést či dělat chyby, a že i přes tyto nedostatky ho blízcí lidé mají rádi
- Podporování dospívajícího v samostatnosti

S identitou si nemůžeme dělat, co chceme, a pěstouni by měli umět pomoci dětem unést jejich identitu, ať je hezká nebo ne, protože jenom tak je předpoklad, že svěřené děti snadněji přijmou svou identitu (Klimeš, 2016). Dále autor (2016) upozorňuje, že pokud rodiče tvrdí dítěti, že není například adoptované, že není Rom, jak potom můžeme chtít po svěřeném dítěti, aby uneslo identitu adoptovaného Roma? Pokud popřeme minulost dítěte, nic se tím nevyřeší, protože jedinec potřebuje odhalit své kořeny, aby věděl, kým vlastně je (Škoviera, 2007).

1.5.3 Téma attachmentu

Attachment je schopnost jedince citově se poutat a mít blízký vztah k druhému člověku (Vrtbovská, 2010). Dyrehauge (2010) upozorňuje, že se jedná o primární vazbu dítěte k pečující osobě, kdy zážitky z tohoto vztahu celoživotně nastavují způsob udržování a navazování dalších blízkých vztahů. Dále autorka (2010) uvádí, že vznik základní vazby si prakticky můžeme představit tak, že dítě projevuje emoce (směje se, pláče, křičí) a pečující osoba na to reaguje. Reakcí je krmení, houpání, přes nezájem až ke křiku, zlosti nebo úplné nepřítomnosti pečující osoby (Dyrehauge, 2010). Selhávající, nedbalá a nepečlivá matka vede dítě k brzkému poznání nutnosti postarat se samo o sebe, což je samozřejmě velmi poškozující pro jedince, protože matka nedává dítěti pocit náležité důležitosti, důvěru v ostatních lidech, v dobrou budoucnost a nesmíme opomenout ani absenci schopnosti vyvolat trvalý pozitivní cit (Jedlička, 2017).

Dítě se chová k druhým osobám takovým způsobem, jaký zažilo ve vztahu s biologickými rodiči nebo pečovatelem na začátku života (Vrtbovská, 2010). Z toho vyplývá, že pokud jedinec byl zanedbávaný, rodič mu nevěnoval dostatečnou péči nebo mu ubližoval, dochází k poruše attachmentu (Kovařovicová, 2018).

Hughes (2017) uvádí, že děti s poruchou attachmentu obvykle mívají nesnáze s přijímáním citových projevů, útěchy, podpory a dále se objevují potíže s vyjadřováním jejich pocitů. Autor (2017) shrnuje, že tyto děti sami nevědí, jaké mají myšlenky a co cítí, proto potřebují vytvářet vztah s dospělými, kteří jsou připraveni a vyškoleni na to, aby uměli porozumět, proč chování jejich svěřených dětí je tak destruktivní.

Zdařilý rozvoj žádoucích dovedností by svým výchovným působením měli zajistit oba rodiče, tedy nikoli pouze samotná žena (Jedlička, 2017). Psychoanalytička Burgnerová

(2017) zjistila, že děti, které v brzkých letech života ztratily otce, zůstávaly ambivalentně přimknuté k matce, která intenzivně ovlivňovala jejich sexuální identitu v dospělých partnerských a rodičovských rolích. Dlouhodobé odloučení dítěte od rodičů v prvních třech až pěti letech života vede zpravidla k narušení duševního zdraví dítěte a zanechává následky, které jsou trvale patrné v celém dalším vývoji jeho osobnosti (Langmeier, Matějček, 2011).

Dle toho, jaké reakce se dítě dočká a jak samo reaguje, se vytváří různé druhy vazby (Dyrehauge, 2010). Níže uvedu čtyři typy attachmentu, avšak v českém jazyce se můžeme setkat s několika variantami názvů, záleží na konkrétním překladu.

a) Jistý, zdravý, bezpečný attachment – dítě se cítí být v bezpečí a zkoumá svět, rodiče reagují na potřeby dítěte citlivě, spolehlivě a rychle

b) Nejistý attachment – vyhýbavý, odtažitý – dítě obvykle drží emocionální odstup a potlačuje své potřeby, rodiče jsou odtažití a drží si emocionální odstup

c) Nejistý attachment – úzkostný, ambivalentní – dítě je úzkostné a necítí se bezpečně, rodiče jsou někdy laskaví a pečující, jindy dítě zanedbávají

d) Nejistý attachment – dezorganizovaný, nevyřešené ztráty a traumata – dítě je necitlivé a neempatické, často depresivní a pasivní, rodiče o dítě neprojevují zájem (Kovařovicová, 2018)

Teorie attachmentu zdůrazňuje, jak podstatné je, aby dítě umělo hledat u svých rodičů útěchu a pomoc ve chvílích ohrožení, avšak se objevují děti, které neumí navázat se svými pěstouny bezpečné citové pouto (Attachmentové centrum ATTA, 2018). Pěstounským rodinám je v takovém případě doporučována *dyadická vývojová psychoterapie*, která se zabývá budováním vztahu, kdy přítomnost náhradních rodičů je v terapii nutností (Vrtbovská, 2010).

Dyadická vývojová terapie je především určena dětem, které:

- nerozumí sami sobě, natož vnějšímu světu
- jsou nedůvěřivé k lidem a mají k nim nepřátelské úmysly
- spoléhají jen samy na sebe a nevyhledávají pomoc od ostatních
- věří tomu, že kruté zacházení ze strany svých biologických rodičů si zasloužily

- mají problémy s respektováním autority dospělých
- nestojí o to navazovat s lidmi blízké vztahy
- neumějí usměrňovat své emoce a podléhají zoufalství nebo výbuchům vzteku (Attachmentové centrum ATTA, 2018).

1.6 Biologická rodina dítěte v pěstounské péči

Děti, které vyrůstají v pěstounské péči, mají společné to, že ztratily své biologické rodiny nebo jsou od nich odloučeny (Archerová, 2001). Jedná se převážně o rodiče, kteří nedokáží chápat potřeby a chování druhých, co se týká jejich myšlenek, pocitů, názorů a nadějí (Cameron, Maginn, 2012). Dále autoři (2012) zmiňují, že rodiče si patrně nesou nedořešené problémy ze svých vlastních prožitků rodinné výchovy a tyto negativní emocionální reakce mohou být někdy zapříčiněny chováním jejich vlastních dětí.

Převážně se setkáváme s dětmi, které mají alespoň jednoho žijícího biologického rodiče, jenže ten se o dítě nechce, nemůže nebo neumí postarat (Zezulová, 2012). Pohled na kontakt dítěte v pěstounské péči s jeho biologickou rodinou se v poslední době výrazně změnil, a to díky novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která pěstounům ukládá povinnost rozvíjet, udržovat, podporovat kontakt dítěte s biologickou rodinou (Pazlarová, 2016).

Pokud vztah mezi dítětem a biologickým rodičem není, doporučuje se navázat přerušovaný vztah, kontakt nebo přinejmenším předávat zjištěné informace dítěti o jeho širším příbuzenstvu (Uhlířová, 2015). I Matějček (1994) ve své knize zdůrazňoval „princip pravdy“ ve výchově, kdy je lepší pravdu dítěti říkat než ji zatajovat. Pokud je do pěstounské péče svěřeno dítě v kojeneckém nebo batolecím věku, doporučuje se s dítětem mluvit o jeho vlastní rodině přibližně od tří let, protože se jedná o dobu, kdy se děti soustředí na vyprávění, na pohádky (Matějček, 1994).

Uhlířová (2015) uvádí, že pokud pečující osoby budou upřímní při komunikaci s dítětem o jeho biologické rodině, dostanou příležitost stát se součástí jeho příběhu, a tím mají snazší možnost vybudovat si vzájemnou důvěru, dále mohou vědět, co se u svěřeného dítěte děje v jeho mysli, jak prožívá. Děti, které získají pravdivé informace

o své rodině, minulosti, mohou reálněji ocenit a hodnotit péči náhradních rodičů a mají větší prostor pro budování blízkých vztahů s nimi (Pazlarová, 2016).

Děti obvykle mají ke svým biologickým rodičům rozporuplné postoje, někteří vyjadřují odmítnutí a vztek, jiní po nich touží a omlouvají jejich chování (Uhlířová, 2015). Špatně mohou snášet hanění péče pěstounů ze strany vlastních rodičů, navádění dítěte proti pěstounům a nespolehlivost biologických rodičů (Sinclair, 2005). Pěstouni nesmějí vytvářet v dítěti nenávisť vůči jeho rodičům, ani by neměli vyjadřovat opovržení nad jejich způsobem života (Matějček et al., 2002). Dále autor (2012) uvádí, že by se přijaté dítě za pomoci náhradních rodičů mělo snažit pochopit, co jeho rodiče vedlo ke špatnému chování a snažit se tomu ve svém životě vyhnout.

Zastánci kontaktu s biologickou rodinou zmiňují, že kontakt s vlastní rodinou má pro dítě přínos i v případě, že není předpokládáno navrácení dítěte do původní rodiny. Pávková (2016) upozorňovala na pozitivní vlivy kontaktu s biologickými rodiči na dítě. Jsou to:

- Kontakt napomáhá k rozvoji identity dítěte
- Kontakt umožňuje návrat dítěte do biologické rodiny
- Kontakt napomáhá vytvořit „pravdivý obraz“ o své biologické rodině
- Kontakt může zlepšovat zdravý vývoj dítěte v náhradní rodině (Pávková, 2016)

Očenášková a Sobotková (2013) se přiklánějí k názoru, že podpora kontaktu s vlastní rodinou dítěte by měla probíhat uvážlivě. Tyto autorky (2013) se setkávají s tím, že je nezastupitelnost biologické rodiny intenzivně prosazována, avšak zkušenosti náhradních rodičů ukazují, že kontakty s biologickými rodiči dítěte často narušují jeho křehkou psychickou rovnováhu (Očenášková, Sobotková, 2013). Pazlarová (2016) uvádí, že je nezbytné zodpovědně a individuálně posoudit situaci každého svěřeného dítěte do pěstounské péče a navrhnout řešení v jeho nejlepším zájmu. Kontakt může být regulován za zcela mimořádných okolností a z rozhodnutí soudu, především se jedná o okolnost, kdy by kontakt mohl poškozovat dítě samotné (Ptáček, Pemová, 2015). Z toho vyplývá, že jedinec nemá povinnost navazovat vřelé vztahy s jeho biologickou rodinou za „každou cenu“, ale samo pro sebe by ji mělo odpustit, protože s pocitem nenávisti se špatně žije, a ještě obtížněji vytváří vztahy trvalejšího charakteru (Zezulová, 2012).

Škoviera (2007) zmiňuje, že umístění dítěte do pěstounské péče obvykle biologický rodič zpočátku vnímá jako ohrožující situaci. Biologičtí rodiče dítěte chtějí, aby dítě bylo po materiální stránce dobře zajištěno, ale na druhou stranu se obávají, že ztratí své dítě (Škoviera, 2007). Obvykle při zprostředkování kontaktu dítěte s vlastní rodinou se musejí zohledňovat nejen emoce, očekávání a reakce dítěte, ale rovněž tak emoce biologického rodiče (Ptáček, Pemová, 2015). Kontakt pravděpodobně způsobí řadu emocí, buď se objeví potěšení ze znovunavázání vztahu s vlastní rodinou anebo bolest při vzpomínce na ztrátu (Rushton, 2014).

V rámci příbuzenské pěstounské péče je kontakt s biologickými rodiči snazší po praktické stránce (jsou získané kontaktní údaje, často i místo pobytu rodiče), ale situace je obvykle těžší po stránce prožitkové, a to z důvodů, že v rámci rodiny došlo k mnoha zraněním, konfliktům a bezmoci, kdy je tedy pochopitelné, že vzájemné setkávání se příbuzných, vlastního rodiče a dítěte bude emočně náročné (Metodická příručka, 2014).

Nicméně možnost pozitivního, pravidelného a bezpečného kontaktu s vlastními rodiči umožňuje dítěti realisticky zpracovávat jeho historii, opouštět fantazijní představy o rodičích a lépe porozumět své současné situaci (Vlčková, et al., 2015). Na prvním místě se především zohledňují potřeby, práva a zájem dítěte, které mají být deklarovány svěřeným dítětem, nikoliv anticipovány jeho okolím (Ptáček, Pemová, 2015). Autoři (2015) upozorňují na možnost vzniku domněnky, že dítěti bude lépe, když nenavštíví rodiče například ve vězení, jelikož to přece není prostředí vhodné pro děti, ale nikdo další se dítěte na jeho názor neptá. Je dobré mít na paměti, že kontakt s biologickou rodinou dítěte klade důraz na individuální posouzení (Očenášková, Sobotková, 2013). Autorky (2013) shrnují, že v zájmu dětí je vyrůstat ve vlastní funkční rodině, nicméně pokud je rodina nefunkční, problémová a skutečně nebo potenciálně vývoj dítěte ohrožuje, je nutné včas problémy zachytit a řešit či aplikovat sanační programy pro rodiny s dětmi.

V rámci přípravných kurzů pro budoucí náhradní rodiče je zahrnuto i téma kontaktu dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči či dalšími příbuznými (Pazlarová, 2016). Nedílnou součástí přípravy je i přijetí pěstounské role, tedy akceptace toho, že jako pěstoun či poručník nikdy nemůžu v životě svěřeného dítěte zcela nahradit biologického rodiče (Ptáček, Pemová, 2015).

1.6.1 Formy kontaktu

V současné době je kontakt dítěte upravený na základě Úmluvy o právech dítěte, ve které je zmíněno, že má „každé dítě právo na to znát své rodiče“ (článek 7), což reflektuje také zákon č. 359/1999Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, kdy mají pěstouni „povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak“ (§ 47a).

Dochází k posunu, že pěstouni už nejsou tak chápáni jako „rodiče“, kteří vychovávají svěřené děti, jako by byly jejich vlastní a dále je kladen větší důraz na spolupráci s biologickými rodiči dítěte, kteří mají vůči dítěti rodičovskou odpovědnost (Sinclair, 2005).

Níže stručně uvedu dle Kocourkové a Černé (2018) nejčastější typy kontaktů dítěte s biologickou rodinou:

- *Jednorázové osobní setkání dítěte s biologickým rodičem* – často se týká starších dětí, které se s biologickými rodiči neviděly od raného věku. Jednorázový kontakt obvykle naplní potřebu dítěte „vědět“ a o další setkání dítě většinou nemívá zájem, protože rodiče považuje za „cizí“ osobu, necítí potřebu se s biologickým rodičem dále setkávat a jako své rodiče vnímá pěstouny.
- *Pravidelný organizovaný kontakt* (osobní, písemný či telefonický) *dítěte s jeho vlastní rodinou* – návrat dítěte do biologické rodiny je ve stávající době sice nevhodný, nepravděpodobný, ale nicméně kontakt umožňuje dítěti a rodině o sobě vzájemně vědět, případně se navštěvovat a prožít společné pozitivní chvíle.
- *Udržování kontaktu po internetu* – například nejčastěji přes sociální síť Facebook, Instagram, kdy kontakt může probíhat bez předchozího plánování a koordinace ze strany pěstounů a sociálních pracovníků. Jde-li o vzájemně žádoucí komunikaci, není potřeba do kontaktu vstupovat.

Archerová (2001) upozorňuje, že pod pojmem kontakt dítěte s biologickou rodinou si můžeme představit nejrůznější projevy, kdy se jedná například o pohlednici jednou za rok až po pravidelné, časté návštěvy vlastní rodiny včetně širokého příbuzenstva. Dobré

naplánování a pečlivá příprava je dobrým předpokladem úspěšného kontaktu, neboť dítěti usnadňuje situaci v pěstounské rodině a netrápí ho nejistota nejasného očekávání (Pazlarová, 2016).

Součástí plánování kontaktu je sociální pracovnice, která by měla s ohledem na znalost situace biologické rodiny, tedy i důvodu, který vedl k odebrání dítěte, a znalosti prostředí, do kterého je nezaopatřené dítě přijato, určit, jakým způsobem budou probíhat kontakty mezi dítětem a jeho vlastními rodiči (Pemová, Ptáček, 2015). Starší děti v pěstounské péči mají tendenci samy rozhodovat o množství a typu kontaktu (Taplin, 2005). Potíže mohou přinést situace, kdy kontakt zasahuje do pravidelného režimu dne dítěte nebo závažně narušuje chod pěstounské rodiny (například při velké vzdálenosti bydliště rodin dítěte musí být uvolněno ze školy) (Kocourková, Černá, 2018).

Sociální pracovnice orgánu sociálně – právní ochrany dětí a pracovníci v doprovázejících organizacích pomáhají pěstounům posílit pocity sebedůvěry a přimět pěstouna porozumět tomu, že biologický rodič dítěte bude vždy součástí minulosti dítěte, ať už byla jakákoliv (Uhlířová, 2014). Pěstouni jsou obvykle zodpovědní za to, jak se kontakt realizuje, jak je dítě na rodiče připravováno, popřípadě jak zvládá emoce, které bývají spojeny se setkáním s biologickými rodiči a opětovným odloučením od nich (Pemová, Ptáček, 2015).

Osobní kontakt může probíhat ve více podobách. U asistovaného kontaktu je přítomen další člověk, buď sociální pracovnice nebo pěstoun (Sychrová, 2015). Přímý kontakt bez asistence může probíhat buď jako krátké setkání, případně několikadenní návštěva doma. Tyto kontakty jsou významné při zvyšování rodičovských kompetencí a při možnosti návratu dítěte do rodiny (Pazlarová, 2016).

Kontaktů dítěte s biologickou rodinou se obávají všechny zúčastněné strany, existují však i dobré zkušenosti, které ukazují jejich celkový přínos (Sychrová, 2015).

1.6.2 Asistovaný kontakt

Služba Asistovaný kontakt umožní dítěti bezpečné setkávání se svými biologickými rodiči v prostředí, tak často, jak svěřené dítě do náhradní rodinné péče potřebuje a způsobem, který dítěti zajišťuje pozitivně strávený čas s biologickými rodiči (Vlčková, et al., 2015). Dále autorka (2015) uvádí, že kontakt má svoji strukturu a probíhá podle určitých pravidel, které musí být dodržovány, ale mohou se v různých

organizacích do určité míry odlišovat. Obecný postup popisuje Butulová (2013), jež uvádí, že asistovaný kontakt závisí na zájmu a potřebách svěřeného dítěte a na spolupráci mezi pěstouny, biologickými rodiči dítěte, poskytovatelem služby a sociální pracovníci oddělení sociálně – právní ochraně dětí.

V rámci této služby musí být uzavřena písemná Dohoda o službě Asistovaný kontakt, které může předcházet setkání pěstouna a biologického rodiče dítěte a následně poté může dojít k sepsání vzájemné dohody o kontaktu a jeho pravidlech (Uhlířová, 2015). Výše uvedená autorka (2015) upozorňuje, že si někdy pěstouni přejí ještě jedno setkání bez přítomnosti dětí, aby si získali větší jistotu, že biologičtí rodiče dítěti nepřitíží a jsou připraveni respektovat potenciální nastavená pravidla pro kontakt (Uhlířová, 2015). Dohoda o průběhu kontaktů by se měla stát součástí Individuálního plánu ochrany dítěte, který vypracovává příslušné pracoviště oddělení sociálně – právní ochraně dětí (Bubleová et al., 2018). Autorka (2018) dále zmiňuje, že součástí dohody je například uvedeno: jak pravidelně bude kontakt uskutečňovaný, který den a jak dlouho bude trvat, v jakém prostředí a za jakých okolností se bude realizovat. K výše zmiňovanému tvrzení se přiklání i Sinclair (2005), který dále popisuje, že sociální pracovníce by měla realisticky posoudit vazbu mezi nezaopatřeným dítětem a příbuznými osobami jedince a měla by důsledně zvážit pozitiva a negativa kontaktů s různými členy rodiny.

Semerádová (2012) uvádí, že asistovaný kontakt je zejména vhodný u rodičů závislých na alkoholu nebo návykových látkách, kdy v těchto případech je doporučováno, aby se sociální pracovníce asistující u kontaktu setkala s biologickým rodičem dítěte dříve, než proběhne naplánovaný kontakt. Pazlarová (2016) shrnuje, že takovým způsobem je ověřeno, že biologičtí rodiče jsou schopni se s dítětem setkat, čímž dítě předejde nepříjemnému zážitku setkání s rodiči ve stavu, který kontakt neumožňuje. Dále autorka (2016) upozorňuje, že asistovaný kontakt se doporučuje u biologických rodičů s psychickými obtížemi hrozícími akutním zhoršením stavu. Z výše uvedeného vyplývá, že sociální pracovníce dbá na pečlivé zvážení aktuálního stavu rodiče, nicméně psychiatrická diagnóza automaticky neznamená, že rodiče nemohou zůstat s dítětem o samotě a navazovat vztah (Pazlarová, 2016).

Pro biologické rodiče dítěte svěřeného do pěstounské péče je obvykle náročné vymýšlet, jak společně nejlépe strávit čas s dítětem, proto podpora sociální pracovníce je důležitá, která by měla biologické rodiče v jejich aktivitě podporovat a postupovat od

jednodušších her ke složitějším činnostem, jelikož takový postup posiluje jejich sebevědomí a rodičovské kompetence (Pazlarová, 2016).

Před asistovaným kontaktem se zjišťuje, jak svěřené dítě do pěstounské péče mluví o minulosti v pěstounské rodině, jaký má vztah s osobou, se kterou má být navázaný kontakt, zda má dítě zájem o setkání, jestli se pěstounská rodina už pokusila o kontakt s osobou a pokud už s ní proběhl kontakt, tak jakou formou (Butulová, 2013).

Pokud jsou pěstouni ve své roli jistí a komunikaci s biologickou rodinou dítěte zvládají bez konfliktních situací, asistence není potřebná, avšak je možné se k ní kdykoliv vrátit (Uhlířová, 2015).

2 Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou.

Cíl práce byl vytvořen vzhledem k aktuálnosti tématu a s ohledem na to, že tato problematika se týká téměř každého dítěte vyrůstajícího v pěstounské péči.

Dílčím cílem je:

Zjistit zkušenosti dětí s chováním pěstounů v rámci kontaktu dítěte s biologickou rodinou.

2.2 Výzkumné otázky

Pro účely výzkumu byly stanoveny výzkumné otázky, která vychází ze stanoveného cíle práce. Otázky zní:

Hlavní výzkumná otázka: Jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou?

Dílčí výzkumná otázka: Jak kontakt s biologickou rodinou působí na vzájemný vztah dítěte a pěstouna?

3 Metodika

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Vzhledem ke stanovenému cíli v diplomové práci byla u základního výzkumného souboru zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která se využívá k odhalení a získání nových informací, které by byly obtížně zachytitelné kvantitativní metodou (Strauss, Corbinová, 1999), dále byla použita metoda dotazování a technika narativního rozhovoru. Kvalitativní výzkum se liší analýzou získávání dat, nemůže být statisticky zpracován ani kvantifikován (Mioviský, 2006). Z tohoto důvodu získané výsledky nemohou být zobecněny. Získaná data byla vyhodnocena za pomoci metody vytváření trsů.

Při narativním rozhovoru se subjekt nesrovnává se standardizovanými otázkami, naopak je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění své zkušenosti (Mayring, 2002). Předpokládá se, že existují subjektivní významové struktury, které se objeví při volném vyprávění, nikoliv při záměrném dotazování (Hendl, 2008). Je nezbytné, aby v narativním rozhovoru došlo k doslovnému znění příběhu participanta (Schütze, 1987). Během rozhovorů s participanty byly se souhlasem pořizovány audiozáznamy, které následně byly doslovnou transkripcí převedeny do textové podoby.

Přepisy rozhovorů v Microsoft Word byly vytištěny a následně podrobeny analýze. Praktickou pomůckou mi byly širší okraje papíru vytištěných rozhovorů a očíslování řádků s textem, do kterých bylo možné zapisovat potřebné výroky, a volné zadní strany listů, které mi poskytovaly přehledný prostor k vytváření vynořujících se schémat či trsů. Dále jsem pro svou přehlednost použila metodu barevného zvýrazňování v textu. K tomu byly navíc potřebné další listy papíru k zapisování a seskupování trsů. Rozhovory trvaly v rozmezí 30 až 55 minut. Informanti a informantky si mohli zvolit místo, kde bude rozhovor realizován, tak aby se cítili co nejvíce příjemně a bezpečně. Rozhovory byly na žádost dotazovaných uskutečňovány v jejich rodinném prostředí, v domácnosti pěstounů a ve dvou případech u mě v domácnosti a v parku. Záměrně jsem nechtěla vést rozhovor například v kavárně, kde by mohlo dojít k narušení soukromí participantů v případě vyšší návštěvnosti zákazníků. Za participanty jsem dojížděla a snažila jsem se přizpůsobit jejich požadavkům na místo a čas setkání. Účastníci výzkumu v průběhu vyprávění své zkušenosti nebyli přerušováni, jestliže

stále povídali, naopak byli podněcováni k vyprávění co nejvíce do detailů. Důležitou roli zde zaujímal neverbální komunikace (pokyvování hlavou), kterou jsem dávala najevo svůj zájem o druhého. Byla jsem si vědoma, že i když nezasahuji tolik do toku vyprávění příběhu dotazovaných, tak i přesto jsem aktivní součástí rozhovoru. Délka každého interviewu a informační bohatost byla individuální. Značnou roli ve schopnosti reflektovat osobní zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou měly velký význam osobnostní charakteristiky jedinců, otevřenost participantů, jejich vyjadřovací schopnosti a v neposlední řadě vyrovnaný/ nevyrovnaný postoj s přijetím role dítěte vychovávaného v náhradní rodině.

S větším nasazením a ochotou mi rozhovory poskytli mladší jedinci, kteří nadále vyrůstají v pěstounské péči nežli osoby, které mají již pěstounskou péči ukončenou. Tento fakt, přisuzuji k tomu, že v mém vzorku nezletilých dětí jsem měla jedince, u kterých se objevovala zvědavost ohledně nahrávání rozhovoru a zároveň pocit zvýšeného zájmu o jeho osobu. V jednom případě se mi informant sám začal ozývat a navrhopvat termíny rozhovoru. Dále mi byl poskytnutý rozhovor od informantky, která předem věděla, že mi její osobní zkušenost bude přínosem pro mou diplomovou práci.

Rozhovory většinou nekončily v okamžiku ukončení nahrávání. Stalo se mi, že dotazovaní projevíli zájem i nadále si povídat, a tedy následovala uvolňovací fáze, v jejímž průběhu se otevřel prostor pro uzavření tématu i povídání o zcela jiných oblastech, které jsou v centru zájmu dotazovaných.

Participantů odpovídali celkem na 2 otázky, které je možno vidět v příloze č. 1

Získané výsledky, jak už bylo nastíněno ve výše uvedeném textu, byly vyhodnoceny pomocí metody vytváření trsů, která se uskutečňuje tak, že se seskupí určité výroky do skupin či trsů na základě jejich analogie. Trsy se poté vytvářejí pomocí překryvů, neboli podobností. Překryvy mohou být tematické, prostorové či časové (Miovský, 2006). Dále následovalo zpracování získaných dat a diskuze s různými zdroji, literaturou.

Sběr dat probíhal v průběhu března až června, kdy prvopočátek začal oslovováním potenciálních účastníků výzkumu se záměrem uskutečnění setkání, na kterém by byli ochotni poskytnout otevřené vyprávění své životní zkušenosti.

3.2 Výzkumná strategie

Výzkumná část diplomové práce byla zaměřena na cíl zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou, pro který byla použita strategie kvalitativního přístupu, jelikož šlo o získání podrobnějšího vhledu do zkoumané problematiky. Kvalitativní výzkum byl realizován s nutnou časovou rezervou, protože vyhledávání informací, sběr dat a následná analýza získaných informací měla delší časový úsek. Na počátku výzkumu musí být určena alespoň jedna výzkumná otázka dle povahy zvolené techniky výzkumu (Hendl, 2008). Je zřejmé, že kvalitativní výzkum je pružný, neboť se rozvíjí a přizpůsobuje dle okolností a získaných výsledků, dále je jedinečný, neopakovatelný a obsahuje jistou dynamiku, kontextuálnost, procesuálnost a reflexivitu (Miovský, 2006).

Kvalitativní strategie byla vhodná, jelikož umožnila porozumět a zachytit jedinečnou osobní lidskou zkušenost a prožitky spojené s kontakty dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou.

3.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor představovali jedinci s osobní zkušeností dítěte umístěného do pěstounské péče. Než jsem oslovila potenciální účastníky výzkumu, stanovila jsem si určitá kritéria pro výběr výzkumného souboru. U osob mladších 18 let jsem získala souhlas pěstounů s poskytnutím rozhovoru prostřednictvím informovaného souhlasu.

- 1. Jedná se o jedince, kteří prošli dlouhodobou pěstounskou péčí.*
- 2. Zkušenost dítěte s dlouhodobou pěstounskou péčí trvala nejméně jeden rok.*

Vágnerová (2012) upozorňuje, že proces adaptace dítěte na novou rodinu či vytvoření vztahu k poručníkům nebo pěstounům může probíhat různě dlouho a mnoha způsoby. Uvědomuji si, že se jedná o individuální záležitost každého přijatého jedince do náhradní rodiny, ale jestliže se u dítěte objevují nepříjemné zážitky z dětství, musí nejdříve v náhradní rodině získat jistotu, pocit bezpečí a sžít se s členy nové rodiny, aby dále mohlo vyrovnaněji reagovat na kontakt s biologickou rodinou a s ní spojené osobní zkušenosti.

3. *Alespoň jednorázová zkušenost s kontaktem jedince s biologickou rodinou*

V mém výzkumu nehrál velký význam, zda se jednalo o kontakt telefonický, písemný či osobní, ale za výhodné jsem považovala to, aby kontakt minimálně jednou proběhl, jelikož zkušenost s kontaktem budí určité emoce a vyvíjí se díky němu názor na situaci. Nejednalo se pouze o kontakt mezi biologickými rodiči a jejich dětmi, ale zkušenosti dotazovaných se odvíjely i v rámci kontaktu se širším příbuzenstvem.

Vzhledem k současnému zdůrazňování významu vztahu dítěte s vlastní rodinou jsem předpokládala, že výzkumný soubor participantů bude snadněji dohledatelný.

Při výběru participantů považuji za výhodu svou znalost pěstounských rodin, a tedy počáteční výběr souboru byl založen na osobních kontaktech s nimi. Pro můj výzkum byla zpočátku použita metoda prostého záměrného výběru, kdy jsem cíleně vyhledávala osoby, které splňovaly výše uvedená kritéria a zároveň byly ochotné se zapojit do výzkumu. Miovský (2006) uvádí, že prostý záměrný výběr je zpravidla uplatňován v případech, kdy se nejedná o velký potřebný výběrový soubor.

Potenciální účastníky výzkumu jsem oslovila přímo, nebo prostřednictvím jejich náhradních rodičů. Dále jsem měla možnost získat kontakt na participanty během tzv. příprav budoucích pěstounů a osvojitelů realizovaných občanským sdružením Trialog. Brno, kde jsem měla i možnost se setkat s jedinci vyrůstajícími v pěstounské péči.

U jedné dotazované se mi osvědčila metoda sněhové koule, která měla již rozhovor se mnou uskutečněný a předala mi další kontakt na svou kamarádku, která také vyrůstala v dlouhodobé pěstounské péči a do výzkumu se ochotně zapojila. Hartnoll et al., (2003) popisuje metodu sněhové koule, kdy vlastní proces výběru výzkumného souboru začíná u jednoho či více jedinců, o nichž se ví, že splňují daná kritéria a je s nimi zrealizován rozhovor, při němž jsou požádáni, aby doporučili další osoby, o kterých ví a splňují určitá kritéria pro daný výzkum a rozhovor. S těmito jedinci je následně proveden rozhovor a celý proces se opakuje (Hartnoll et al., 2003). Metoda snowball se většinou využívá při méně známé nebo vzácné populaci, která je obtížněji identifikovatelná nebo je náročné s potenciálními účastníky výzkumu navázat osobní kontakt (Disman, 2002).

O velikosti výběrového souboru jsem měla předem určitý odhad, který se ukázal jako reálný a zároveň bylo dosaženo saturace.

Celkem bylo osloveno 9 jedinců vychovávaných v pěstounské péči. Někteří dotazovaní byli i nevlastními sourozenci žijícími v jedné pěstounské rodině. Účast na výzkumu mi odmítli 4 jedinci s odůvodněním, že se jedná o citlivé téma a nechtějí si opětovně vybavit vzpomínky na své dětství ve vlastní rodině.

3.3.1 Charakteristika účastníků výzkumu

Vítek: Vítkovi je 19 let. Do pěstounské rodiny přišel v pěti letech a vyrůstá v ní i nadále. V současné době se připravuje na studium učebního oboru. Rozhovor byl uskutečněn po první domluvě, na který byl připraven. Rozhovor byl plynulý. Během vyprávění panovala příjemná a uvolněná atmosféra. Vítek měl dobrou náladu.

U Vítky docházelo k osobnímu a telefonickému kontaktu s biologickou rodinou, v současné době je kontakt náročnější a omezenější. Otce nemá uvedeného v rodném listě.

Nela: Nele je 14 let, letos bude vycházet ze základní školy a po prázdninách nastupovat na obor předškolní a mimoškolní pedagogika. Do pěstounské rodiny přišla se svou sestrou ve dvou a půl letech. Rozhovor byl uskutečněn po prvním naplánování. Po celou dobu rozhovoru Nela působila vyrovnaně se svou životní minulostí, povídala otevřeně a ochotně.

Nela jezdí navštěvovat svou biologickou matku jednou max. dvakrát do roka, kde má možnost se vidět se svými nevlastními sourozenci. S Otcem měla možnost se letos vidět po osmi letech.

Ondra: Ondrovi je 10 let, navštěvuje čtvrtou třídu základní školy. Do pěstounské rodiny přišel z dětského domova v sedmi letech. Ondra se na náš společný rozhovor těšil. Během rozhovoru mluvil s uvážením, beze spěchu.

Především se zaměřil na popis návštěvy ve věznici, kam dochází s matkou pěstounkou za jeho biologickou matkou. Návštěvy obvykle probíhají jednou měsíčně v rozmezí tří hodin. S otcem v kontaktu není.

Iveta: Ivetě je 30 let, žije sama v bytě. Do pěstounské rodiny přišla v 8 letech z dětského domova.

Na začátku rozhovoru jsem z Ivety pociťovala nervozitu, která mi byla potvrzena. Nervozita převládala prvních 15 minut, poté panuje důvěrná atmosféra. Iveta se chová během rozhovoru nestrojeně, podle aktuálně probíraného tématu, také projevuje emoce. Chvillemi se během rozhovoru odmlčela a dlouze přemýšlela nad tématem. Občas se zadržávala, mluvila pomalu a tiše. V průběhu naší konverzace mi několikrát sdělila, že je nakonec ráda, že se mohla se mnou setkat a sdělit mi její zkušenost a ujist'ovala se, jestli mi to její povídání k něčemu bude a nemluví mimo téma.

U Ivety naposledy probíhal před půl rokem osobní kontakt s matkou a nevlastními sourozenci, kdy došlo během návštěvy k neshodám, proto kontakt v současné době neprobíhá. S dalšími členy rodiny není v kontaktu, otec zemřel. Za své rodiče považuje pěstouny, s kterými udržuje telefonický a osobní kontakt.

Radim: Radimovi je 23 let, má ukončené střední vzdělání s výučním listem. Do pěstounské péče přišel v osmi letech z dětského domova, kde byl 2 roky. Během té doby nebyl vůbec v kontaktu se svou biologickou rodinou. Kontakt nastal až za pomoci pěstounů, kdy měl možnost se stýkat s prarodiči, tetou a strýcem.

Rozhovor s Radimem byl uskutečněný až na druhé setkání v domácnosti pěstounů. Během rozhovoru působil spokojeně.

V současné době udržuje občasný telefonický kontakt s tetou, strýcem. Prarodiče zemřeli. S matkou se viděl jednorázově v červenci loňského roku, od té doby s ní nebyl v kontaktu.

Lucie: Lucii je 28 let, má ukončené střední vzdělání s výučním listem. Bydlí s přítelem a jejími dětmi.

Lucie přišla do pěstounské rodiny v sedmnácti letech se svým mladším bratrem. Během rozhovoru povídala rychle, později své tempo zpomalí. Během pěstounské péče byla v písemném kontaktu s otcem a také proběhly občasné návštěvy otce za doprovodu pěstounů ve věznici.

Štěpán: Štěpánovi je 21 let, je zaměstnaný. Se Štěpánem jsem se sešla na druhý domluvený termín. Štěpán je uzavřený a nerad se svěřuje. Během rozhovoru se méně emocionálně projevował, také skrýval pocity strachu z biologické rodiny v období dospívání u náhradních rodičů. V průběhu rozhovoru se podařilo navodit příjemnou a důvěrnou atmosféru.

V současné době příležitostně kontaktuje telefonicky otce a sestru. Nadále bydlí u pěstounů. S biologickou matkou se nestýká.

Matěj: Matějovi je 19 let, studuje Střední odborné učiliště technické.

Při výběru participantů mi Matěj přišel zajímavý a ojedinělý svým životním příběhem. Především v tom, že Matěj z pěstounské rodiny dobrovolně odešel zpět do dětského domova, kde pobývá i v současné době. Do náhradní rodiny přišel ve dvanácti a půl letech, kde strávil cca 2 roky. Poté v období puberty Matěj odešel zpět do dětského domova, a to hlavně z důvodu bránění kontaktu ze strany pěstounů s vlastními sourozenci Matěje.

Tereza: Tereze je 21 let, pracuje. Do pěstounské péče přišla se svým dvojčetem ve dvou letech, kde to po čase přestalo fungovat. K nedorozumění mezi pěstounkou a tehdy dvanáctiletou Terezou docházelo díky rozvodu pěstounů a následnému alkoholismu. Často Tereza byla porovnávána s biologickou rodinou, což se jí nelíbilo, protože o její biologické rodině nebylo mluveno hezky. Pěstounská péče sice byla ukončena v dosažení její zletilosti, avšak v době studia na střední škole pobývala převážně na internátě i přes víkendy. Po ukončení pěstounské péče se odstěhovala k přítelovi, kdy vztah po roce skončil. V současné době má těžké období s hledáním partnera a nalezení trvalého zázemí. Z biologické rodiny je v osobním kontaktu se starší sestrou. Otec by rád s Terezou navázal vztah, nicméně Tereza o kontakt nestojí. Matka je nezvěštná.

3.4 Etika výzkumu

Před začátkem výzkumu byli informanti a informantky seznámeni s jeho cílem, průběhem a využitím (Švaříček, Šed'ová, et al., 2007), stejně jako o možnostech z něj v jakékoli fázi vystoupit. Před rozhovorem jsem každého participanta a participantku výzkumu informovala, čeho se téma výzkumu bude týkat. Ujistila je, že neexistují žádné správné a nesprávné odpovědi, jelikož se jedná o jejich osobní zkušenosti. Dále mi poskytli ústní informovaný souhlas, který byl nahrán na diktafon nebo mobilní telefon na začátku každého narativního rozhovoru. Jestliže se jednalo o nezletilého jedince, informovaný souhlas mi poskytli písemně jeho náhradní rodiče. Vzor písemného informovaného souhlasu je k nahlédnutí v příloze č. 2

Před samotným výzkumem jsem sama v sobě řešila otázku, zda se podaří, aby účast ve výzkumu byla pro dotazované například povzbuzením, posílením jejich vzájemného vztahu ať už s biologickou rodinou nebo pěstouny, a ne otevřením nevyřešených bolestí nebo strádání, kam by neměl méně zkušený výzkumník vstupovat, neboť se jedná o místa náležící odborníkům z řad psychoterapeutů a psychologů. Z toho důvodu každý rozhovor byl doprovázen úvodní částí, vedoucí k vytvoření příjemné atmosféry, a také závěrečnou fází, která měla pomoci uzavřít případná choulostivá témata. V průběhu získávání dat nedošlo k žádným nepříjemným situacím, nenastal okamžik, kdy by se některý z dotazovaných začal obávat o sdílené informace.

Výzkumná část práce ve mně otevřela etické dilema i v průběhu výběru potenciálních účastníků výzkumu. Znalost jedinců, kteří prošli dlouhodobou pěstounskou péčí, je pro mě výhodné, avšak rozhodla jsem se hledat informanty a informantky mezi vzdálenějšími známými, protože jsem se obávala promítání našeho bližšího vztahu do analýzy. Nicméně na druhou stranu jsem potřebovala takové participanty, u kterých jsem měla naději, že mi budou natolik důvěřovat a ochotni se mnou v určité míře otevřenosti sdílet své osobní zkušenosti s kontakty s biologickou rodinou a s nimi spojený dále vyvíjející se vztah mezi svěřenými dětmi do pěstounské péče a jejich pěstouny včetně sdělení prožitků, které je v rámci kontaktu s vlastní rodinou doprovází či doprovázely.

Participanti byli ujištěni, že je zajištěna jejich anonymita prostřednictvím fiktivních jmen. Během výzkumu nebyly vyžadovány jejich identifikační údaje, které by vedly k jejich možnému rozpoznání. Stává se, že některé pěstounské rodiny jsou svou strukturou a příběhem specifické, tudíž z tohoto důvodu jsem se rozhodla nezveřejňovat transkripci celých rozhovorů, aby tak data nebyla dohledatelná i přes zaměněná jména.

3.5 Možná zkreslení výzkumu

Během výzkumu jsem si byla vědoma možnosti zkreslení, ke kterému mohlo dojít a limitů kvalitativního šetření. Snažila jsem se tomuto vyvarovat. Na začátek své výzkumné práce jsem si stanovila dvě základní výzkumné otázky, které byly participantům obdobně položeny a oni tak mohli začít vyprávět příběh podle sebe či jejich zkušenosti, nikoliv dle stanoveného seznamu otázek. Díky tomu měli možnost

povídat o tom, co jim připadalo k tématu kontaktu dítěte s biologickou rodinou za nejpřirozenější. Uvědomuji si, jestliže by byl stanoven seznam otázek, jak k tomu bývá u polostrukturovaného rozhovoru, na které by museli striktně odpovídat, pravděpodobně by vynechali něco, co sice považují za důležité, ale podle jejich názoru by se to jako odpověď na danou otázku nemuselo hodit. V tomto případě považuji narativní rozhovor za výhodný. Nahrávání na diktafon může někdy narušit přirozenou interakci mezi výzkumníkem a dotazovanou osobou, proto některé rozhovory byly nahrávány za pomoci mobilního telefonu. Mobilní telefon se mi osvědčil jako přijatelný, jelikož se v současné době stal běžnou součástí životů většiny lidí, že pokud během rozhovoru je položený na stole, není to žádný rušivý element a participant tak věnovali dostatečnou pozornost mně.

3.6 Časový harmonogram výzkumu

Zpočátku jsem načítala literaturu k tématu náhradní rodinné péče a získávala informace, které byly potřebné k napsání diplomové práce. Ze získaných informací došlo k vypracování teoretické části diplomové práce. Pro praktickou část byl připraven metodický postup, zvolena strategie výzkumu, technika sběru dat, výzkumný vzorek a metoda zpracování dat. Pro přiblížení daného tématu a problematiky náhradní rodinné péče jsem absolvovala třídenní stáž v nestátní neziskové organizaci Temperi, o.p.s., dále jsem se zúčastnila Fóra rodinné politiky v Brně s podtitulem „Budoucnost české rodiny“, kde byl i jeden z workshopů týkající se náhradní rodinné péče a závěrečné konference projektu: Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí „pro SÍŤ, pro KVALITU, pro RODINU“ aneb o dětech s dětmi, která se konala v Pardubicích. V poslední fázi byl realizován vlastní výzkum a následně zpracována získaná data. Po zpracování výsledků byla sepsána diskuze a závěr diplomové práce.

4 Výsledky

Na základě analýzy dat vzešla témata, která lze považovat za specifická pro zkušenost dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou. Témata byla společná pro více participantů, případně ojedinělá, avšak přispívala k dokreslení toho, jak participanté zkušenost vnímají, prožívají.

4.1 Výsledky rozhovorů

Z výsledků analýzy výzkumu vyplynulo díky metodě vytváření trsů 7 trsů, které odpovídaly na výzkumné otázky. Pro přehlednost jsem vytvořila tabulky, ve kterých jsem zaznačila, u kterých informantek a informantů se dané téma vyskytovalo.

Jednalo se o následující trsy:

1. Kontakt dítěte s biologickou rodinou
2. Získávání informací o biologické rodině
3. Pocity spojené s kontaktem
4. Postoj k biologickému rodiči (příbuzným) ze strany dítěte
5. Reakce pěstounů na kontakt
6. Vztah dítěte a pěstouna
7. Současný pohled na kontakt

Tab. 1 - Trs 1: Kontakt dítěte s biologickou rodinou

Kontakt dítěte s biologickou rodinou									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Účelový				•					
Nezájem dítěte, ale touha poznat sourozence			•					•	
Nechtěný ze strany pěstouna			•					•	
Počáteční nezájem příbuzných						•			
Nezájem rodiče/ nezvěstný rodič			•		•			•	•

Zdroj: Vlastní výzkum

Tato oblast popisuje kontakt dítěte s biologickou rodinou. Trs se zabývá samotným kontaktem dítěte s biologickou rodinou a jde v něm o to zjistit, jak kontakt probíhá, případně po jaké době a v jakém prostředí, kdo byl iniciátor setkání. Dle sdělení participantů kontakty dětí s biologickou rodinou probíhají nejen s rodiči, ale také se sourozenci nebo prarodiči. V jednom případě probíhal kontakt za zády pěstounů a na situaci Matěj vzpomíná následovně: „*To bylo něk o Vánocích a já sem si prostě domluvil přes Facebook, že se setkáme s tou starší ségrou. Jenže to já jsem měl toho zaracha, že se s ní nemůžu stýkat. Chtěl sem si sni dát dárky a tak. A voni o tom nevěděli no. Tak jsem to udělal na tajňačku. Vzal jsem si psa ven a udělal to, že ho vemu na procházku kolem baráku.*“

U Ondry, Lucie a Štěpána docházelo ke kontaktu s rodiči ve vězení, kdy všichni vzpomínali na dopisy od svých rodičů a návštěvy ve vězení. Všichni se shodovali, že osobní návštěva jednou za čas ve věznici nebo případně telefonování je pro ně lepší než psaní dopisů. Lucie sdělila: „*Táta psal dost často. Já jsem mu odepisovala ze začátku celkem brzy, ale pak na to nebyl čas nebo nechtěla jsem furt jakoby psát, protože když jsem psala skoro každéj tejdén, tak mě to jako by omrzelo, proto radši sem za ním jela jednou za 3 měsíce se podívat.*“ Ondra na současný kontakt reaguje: „*No a můj táta, no nevím, ten se někde schovává před policajtama a mamka je zavřená a s ní se scházím. Za mamkou jezdíme do věznice třeba jednou za měsíc, tam si popovídáme. Pak si píšeme, voláme. Teda mamka mi volá.*“ Odepisování na dopisy matce mu musí připomínat pěstounka, Ondra uvedl: „*No a když jdu mamce psát dopis, tak mně většinou to musí připomínat mamka, protože mě to nebaví moc psát ty dopisy no. Ale někdy mě to baví jako napsat, když vím, co tam mám napsat, co jsem dělal a tak. Mě nebaví u toho*

přemýšlet. “ Jeden čas byl Ondra v kontaktu s prarodičí po telefonu, v současné době kontakt neprobíhá. Za to Radim byl v pravidelném kontaktu s prarodičí díky snaze pěstounů prarodiče zkontaktovat. Zpočátku mu v kontaktu s prarodičí bránila biologická teta a na situaci vzpomíná: „Ono ze začátku ti naši příbuzní se nechtěli s námi moc bavit. Protože vím, že mamka pěstounka na ně sehnala adresu, a tak jim psala dopis, na který nám vůbec neodpověděli. Ale mamka se nevzdala a po roce tuším, se obrátila na sociální pracovníci a my jsme se s nimi pak spojili po mobilu, a pak vlastně byla ta první návštěva u nich s mamkou a tatškou.“

Radim jezdil navštěvovat prarodiče se svou sestrou v době prázdnin a udržoval s prarodičí častější kontakt po telefonu. Nicméně kontakt na čas s prarodičí ustal, a to z důvodů dědictví, o které měla Radima teta strach. Následný kontakt s prarodičí a situaci popisuje takto: *„Takže my, jak jsme si s nimi ze začátku po té návštěvě telefonovali celkem i pravidelně, tak najednou jsme nemohli, protože prej babička s dědou jsou hluchý a neslyší mobil, což nám bylo dost divný no, ale co se dalo dělat no. (smutně) Pak když babička zemřela, tak najednou děda telefonovat mohl? To mi přišlo z tetiny strany dost divný no. Ale tak ona je taková, já od nich nic nepotřebuju, ale mohla s námi jednat narovinu a né takové všelijaké kecy kolem toho ((naštvaně)), proč se nedovoláme prarodičům. Ono, když bychom to k nim měli blízko, tak by to taky bylo o něčem jiném, takhle se jen tak za němi taky nedalo jet, tak jsme se aspoň snažili s němi volat, když to šlo.“* Radim při návštěvě dědy v nemocnici využil příležitosti a jel se také podívat na místo, kde jako dítě vyrůstal se svou sestrou a při té příležitosti zjistil, že v blízkosti jeho původního bydliště se nachází biologická matka, se kterou, i když to původně nebylo v plánu, se zkontaktoval a sešel v ubytovně po dvanácti letech. Radim uvedl: *„Jezdili jsme za dědou do nemocnice, s tím, že se pojedeme taky podívat na místo, kde jsme jako děti vyrůstaly. Na ten barák tam a to okolí. Jenže, když jsme přijeli do H.(město), tak barák tam už nestál (smích), pozemek se prodával. No a zrovna bylo i hnusné počasí, že se nedalo moc bejt venku, tak jsme se ségrou šli tam na úřad a chtěli jsme zjistit i nějaké informace o našem dědovi z máminy strany. Taky jsme byli i u sousedů, kteří nám řekli fakt dost, protože oni si nás i pamatovali, když jsme byli malý. No, a právě ta paní sousedka nám i řekla, že máma bydlí kousek ve vesnici v ubytovně no a už to bylo“.* Na kontakt s mámou vzpomíná: *„Takže jsme ji viděli. (...) Poseděli jsme spolu s mámou. ((odkašlání)) No a spoustu věcí jsme si řekli, jak se nám*

daří, jak se daří jí. Takže jsme měli o čem povídat, docela. Ale teda vůbec jsme se nebavili o minulosti, co bylo.“

Nela byla v kontaktu s biologickou matkou od čtyř let, kdy z častějších návštěv se postupně stávají jen příležitostné návštěvy dle přání Nely: *„Začala jsem tam jezdit potom jako čím dál míň, s tím že prvně to bylo jednou měsíčně, pak to bylo třeba jednou do dvou měsíců pak jednou do tří a teď vlastně k ní jezdím jednou do roka, pokud se to povede, tak dvakrát. A jezdím k ní maximálně tak na tři dny. Většinou to je o prázdninách, když máme volno. Ona většinou bydlí někde prostě v strašně malém domě nebo mají něco pronajaté úplně malinké jo (..) a ani jim pořádně neteče voda, nemají elektrinu a tak.“* V současné době se nekontaktují ani přes mobil, Facebook. S otcem se Nela viděla po osmi letech, a to díky tomu, že potřebovala souhlas otce k přihlášce na střední školu a dále s pěstouny potřebovali zhotovit pas.

Iveta se viděla se svou matkou ve 25 letech, kdy o kontakt projevila ona sama zájem. Podobně tomu bylo i u Vítka, který k tomu popisuje prostředí setkání: *„A tam jsme vlastně poprvý přijeli autem s pěstounskou rodinou a nevěděli jsme, jaký to je dům, ale potom jsme ho teda našli, a to byl vlastně asi ten první kontakt, že jo. No a on ten dům, jak bydleli, tak byl hroznej. Zdi byly plesnivé, už si nepamatuju přímo ten interiér, ale bylo to prostě šílený no. Potom už vlastně byly telefonáty.“* Otce se snažil Vítek kontaktovat přes Messenger, ale bohužel neúspěšně, jak sám uvádí: *„Když jsem si s ním psal poprvý, tak to bylo, že prostě nevěděl nebo dělal, že neví a myslím si, že prostě to psal, že kdyby jeho vlastně manželka se to dozvěděla, tak by byla asi nešťastná nebo by nadávala, protože táta se k tomu nechtěl nějak vyjadřovat a napsal mi, že mám hledat v jiných vodách. Ale přitom tam popis, a tak všechno sedí na něj. On jezdí s tím kamionem no a potom teda si mě vlastně bloknul no.“* Oproti tomu Terezy otec by o kontakt s dcerou zájem měl. Párkrát se pokoušel Terezu telefonicky kontaktovat, ale neúspěšně. Náhodně se spolu potkali v MHD, ale Tereza o komunikaci s otcem nestála. Na nečekané setkání zareagovala následovně: *„Vlastního otce jsem asi před čtrnácti dněma potkala v MHD, no. Tak na mě začal, jakože jsem jeho dcera a takový. Říkám jako prosím? (údiv) A von prostě začal mluvit o mých sestřích jako biologických, takže z toho jsem pochopila, že si to nevymýšlí. Takže tohle bylo úplně náhodně. No a já jsem hned další zastávku vystoupila, já jsem ani nevěděla, co mu mám říct.“* V současné době je v kontaktu se svou sestrou a o další sourozence nemá momentálně zájem, jak

sama sdělila: „S nimi si prostě moc nerozumím no. Voni prostě tráva, alkohol a takový a já na to nejsem takže.“ (...)

Tab. 2 - Trs 2: Získávání informací o biologické rodině

Získávání informací o biologické rodině									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Pěstouni				•	•		•		•
Prarodiče/sourozenec	•	•				•	•	•	
Vlastní zájem (Facebook, e-mail)			•						•
Dopis a telefonování rodičů		•		•	•		•	•	•
Sociální pracovnice				•		•			

Zdroj: Vlastní výzkum

Informace o biologické rodině získávali participanti převážně od pěstounů, kdy přísun informací byl většinou od začátku pobytu v pěstounské péči a odpovídaly přiměřeně rozumovým schopnostem a věku dítěte. Některé informace se participanti dozvěděli od biologických rodičů. Takto se shodují například Nela a Ondra.

Nela sdělila: „To, že nás vyhodila babička z domu jsem se dozvěděla od vlastních rodičů a zbytek, že jsme bydleli ve stanu a že jsme měly se ségrou moc nemocí jako miminka jsem se dozvěděla od pěstounů, hned od té doby, co jsme to mohly jako chápat, tak už nám to začali říkat. Asi od čtyř let nám to prostě začali říkat, abychom prostě chápali.“

Ondra uvedl: „Já jsem se o mamce a mé rodině bavil s mamkou, až když jsem byl větší, když mi bylo osm, tak mi to začala říkat, co se vše stalo a (...), že brala drogy a začala mně to vysvětlovat. Ona tahle ta mamka říkala, co se stalo, za co je zavřená za to kradení a pašování drog.“

Radim upozorňoval, že pěstouni informace o jeho biologické rodině moc neměli, proto za pomoci sociální pracovnice a s dopomocí pěstounů zkontaktoval prarodiče, kde měl možnost se dovědět více informací o rodičích. S pěstouny se většinou bavil o svých útržkovitých vzpomínkách, které měl z dětství. Situaci popisuje následovně: „Tak já jsem se o vlastní rodině začal bavit až někdy v průběhu, co jsem byl větší, starší, tak jako jsem se s nimi o tom bavil no. Bavili jsme se o tom, jaká byla máma, co si pamatujeme z dětství. Já jsem měl vzpomínky, co si pamatuju, že jsme se hodně stěhovali. Ubytovali jsme se v různých ubytovnách, kde jsme to hodně střídali, to

bydliště. No a pak třeba další, že jsme byli doma sami, jako bez mámy. No a táta, když spáchal sebevraždu, tak to bylo pak ještě horší s tím stěhováním. Protože dřív jsme bydleli aspoň na jednom místě v rodinném domku, a pak když se to stalo, tak začaly ty ubytovny s mámou. A o tomhle jsem se bavil s pěstounama, co jsme vlastně zažívali v tý době, než jsme odešli do dětskýho domova.“ Dále vzpomíná na snahu náhradních rodičů zjistit více informací o Radimovým původu. „Oni pak získali informace různě od sociálek anebo hlavně prostě ee bylo to, že mamka nevlastní si to hodně zjistila sama. Různě obvolávala ty úřady a našla pak kontakty na ty naše příbuzný, tetu, strejdu a dědu ve Z. (město).“

Terezy matka je nezvěstná, prarodiče nezná a informace o biologickém otci dostávala od sestry, která je s ním v kontaktu, avšak Tereza zatím o informace nestojí. Tereza reaguje: „O mé mámě nic nevím, protože mně bylo třeba řečený, že je mrtvá, ale nevím. Těžko říct. Je jakoby nezvěstná, to určitě. A táta, to mě teď nezajímá.“ Iveta získala informace o své matce díky staršímu bratrovi, se kterým společně jeden čas vyrůstala v dětském domově, než Iveta odešla do pěstounské péče. Vlastní zájem o informace měl Matěj, který využil vyhledávání přes internet prostřednictvím Facebooku, kde zkontaktoval sestru a biologickou matku.

Náhradní rodiče Vítka byli odkázáni na limitované informace, které sami dostali během svěření Vítka do péče, a tak Vítek dále využil internet k získání více informací o biologické rodině, kde se zkontaktoval se svou polorodou sestrou, aby také získal pravdivé informace o svém původu a rodině, protože často docházelo k dezinformacím například o jeho sestřenici, s kterou by se také rád viděl. Vítek sděluje: „Ona ta teta má dceru A. (jméno), která teda je v děcáku a mi říká, že bydlí ta A. (jméno) u ní. A přitom to není pravda, protože se o ní nestará a to. Tak já jsem se i dozvěděl to, že vlastně teta měla taky dítě malý, ale to zemřelo, protože ji upadlo a při tom pádu zemřelo a teta tvrdila, že dítě mělo zápal plic a takové výmysly a nechce si přiznat pravdu.“

U Lucii nebylo nutné podrobné informace sdělovat, protože vyrůstala ve vlastní rodině dost dlouho, kde zpočátku informace získávala od své starší sestry. Do pěstounské péče přišla v šestnácti letech a novější informace o biologické rodině dostávala prostřednictvím dopisů. Podobnou situaci měl i Štěpán, který uvedl: „Moje máma, tak ta bydlela někde u M.B. (město), moc zájem o nás neměla, občas jsme jeli na prázdniny k ní, ale to bylo výjimečně. A táta ten byl (...) ve věznici v R. (město) za vraždu.“

Tab. 3 - Trs 3: Pocity spojené s kontaktem

Pocity spojené s kontaktem s biologickou rodinou									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Zvědavost	•					•			
Radost vidět sourozence, prarodiče			•			•		•	
Překvapení			•	•		•			
Pocit naplnění						•			
Spokojenost a nalezení osobní identity		•				•			
Strach, obavy a stud					•		•		
Chybí témata, zážitky, rituály		•			•		•	•	
Zoufalost					•				•
Pocit cizoty				•		•		•	
Pocit neklidu a napětí	•								
Nepochopení situace/ zklamání	•	•							•

Zdroj: vlastní výzkum

Tato oblast popisuje, jak jedinci prožívají kontakty s biologickou rodinou, jaké mají prožitky po prvním či respektive i následujícím setkání. Většina participantů měla při kontaktu různorodé pocity, od vnímání strachu, jací rodiče (příbuzní) budou, až po prožívání neklidu, pocitu cizoty, zvědavosti. Dále se objevilo prožívání spokojenosti, radosti a nalezení osobní identity.

Radim na kontakt s matkou vzpomíná: „Bylo to pro mě takový no, (..) no prostě skoro cizí člověk (úsměv). Bral jsem to jako v pohodě, člověk to aspoň viděl a vidí, jak vypadá, jestli trošku něco žije, jestli má kde žít, jestli není někde po ulicích, jestli má aspoň normální bydlení.“ I když zpočátku během života svoji biologickou matku nevyhledával, během setkání byl překvapen: „No byl jsem jako překvapenej, že prostě, že je docela dá se říct, že jako docela dobře vypadá a není na tom úplně špatně, že neskončila někde na drogách nebo tak.“ Radimova matka byla alkoholička, proto z počátku prožíval obavy z neohlášeného setkání, kdy nakonec si uvědomuje vlastní identitu a situaci popisuje následovně: „Když jsme tam přijížděli se tam teda za ní podívat, tak jako kde vůbec je (...), kde ji najdu a v jakým stavu. Jak vypadá, (..) tak z toho jsem měl strach. Ale jsem za to určitě rád, že jsem ji viděl. Bylo to po dlouhý době. (...) Pro mě by to asi bylo taky takový divný, když bych ji neviděl dalších spoustu let. Nebo divný no, (...) to asi zas ne, ale myslím si, že to je asi potřeba, co jsou děti v pěstounský, aby viděli prostě tu svoji rodinu no.“

Podobně situaci vnímá Nela, která se setkala s otcem po osmi letech: „*Já jsem počítala s tím, že nebude vypadat skvěle, protože on je alkoholik a on má i roztroušenou sklerózu, ((drmolí)) takže špatně chodí.*“ *Ale vypadal jako dobře. Nevypadal zas tak strašně, myslela jsem, že bude vypadat hůř.*“ S matkou byla Nela v pravidelnějším kontaktu od čtyř let, kdy projevila biologická matka zájem o své dcery a na situaci vzpomíná: „*No a ze začátku to bylo fakt těžké (oddech). No my jsme jako nevěděly, co to je za lidi, protože jsme je neznaly. Oni nám jako říkali a pořád vsugerovávali, že oni jsou naši vlastní rodiče, a že tohle nejsou naši rodiče, že oni nás jenom vychovávají a tady to. A my jsem jezdily domů s tím, že já jsem třeba byla vždycky na mamku našťvaná, že jsme tam musely jezdit. Já jsem to tam nesnášela. Já jsem prostě nechápala, co ona mi to tam říkala ta vlastní mamka. Ale pak jsme si na to zvykly.*“

Tereza měla možnost vidět otce po šestnácti letech na oslavě narozenin své sestry, se kterou je v pravidelném kontaktu. O biologickém otci měla představu, avšak při setkání došlo k zjištění, že na kontakt není připravena a chyběla i společná témata: „*Na mě působil táta zvláště. No já nějakou představu měla, jak by mohl vypadat, protože jsem ho viděla na fotkách od sester a třeba nesedí mi jeho vystupování a tady toto. No prostě na můj vkus je prostě hloupej. Není to o tom, že bych se s ním nechtěla vůbec bavit, ale spíš ještě se s ním nechci bavit. Nevím, jako jak s ním komunikovat a vlastně o čem.*“

Ondra je spokojený, když vidí svou matku, ale všímá si prostředí: „*Pro mě je dobrý a jsem rád, že se uvidím aspoň s mamkou, ale to prostředí se mi nelíbí, protože u nás doma, není jako ticho vůbec, ale tam jenom povídáme a tam třeba potom nikdo nemluví, tak je ticho, a pak začne mluvit mamka (pěstounka), aby nebylo ticho a mělo se o čem bavit.*“ Zpočátku se Ondra styděl a bál biologickou matku obejmout, ale po ročních návštěvách ve věznici, došlo ke změně. Během návštěvy matky se Ondra dále setkává s polorodou mladší sestrou, která vyrůstá v příbuzenské péči a všímá si: „*No a já, jak jsem na té návštěvě, tak tam je i moje nevlastní sestra A. (jméno), ta tam jezdí s babičkou, ale to je takový zvláštní. Ona si ji pořád přitahuje, aby byla u ní, ale třeba ona nemůže jít ani na záchod, aby pořád viděla na tu holku, protože, když jsme tam byli poprvé, tak paní B. (příjmení) se tam předvedla s dezinfekcí. Ona nejdřív mojí mamce podala dezinfekci, aby si vydezinfikovala ruce, a pak aby šáhala na A. (jméno). A to bylo takový divný no (...).*“

Vítek shrnuje prožívání kontaktu s biologickou rodinou takto: „*Já jsem dřív na svoji mámu hodně nadával (úsměv). Já sem s ní nic nechtěl mít společnýho, protože se o mě nestarala a byl jsem od mala v kojeňáku, ale to se změnilo, když mi toho spoustu vysvětlila mamka jako náhradní myslím.*“ Zpočátku kontakty probíhaly bez problémů a Vítek byl spokojený, ale od posledního setkání s biologickou matkou a tetou zažívá pocit zoufalství a obavy o svou matku, jelikož si začal všimnout nevhodného chování tety k jeho matce: „*Vlastně tam jsem viděl to, co se mi nelíbilo (...), že teta furt jako, no, jak to říct (...), že mámu furt jako kybicovala a furt ji nadávala, a to se mi chtělo brečet tam, protože mi bylo líto, jak z ní dělá otroka furt (...). No, a tak jako nebyl jsem moc šťastný, tak půl na půl no (...). U mě bylo teda pozitivní to, že jsem se viděl s mámou, což nebylo pak pozitivní takový ten no to jídlo a ty dárečky. Samozřejmě jsem nic nečekal, že bych dostal. Moje máma je nesvéprávná a jako nevyžadují nic od té rodiny, aby mi dávali bůhví, jaký dary a jako vůbec po tomhle jako netoužím. Ale byl jsem nešťastný z toho, jak se teta chová k mé mámě, jak ji poroučí a vymejší si.*“ No a teď, jak mi píše teta ty smsky, to je strašný a s mámou si psát nemůžu, protože tu má na starost a pod kontrolou teta.“

Lucie během pěstounské péče jezdila navštěvovat se svým bratrem otce do věznice. K otci měla blíže než ke své vlastní matce, která ji opětovně zklamala: „*Třeba taková situace, na kterou nezapomenu, když jsem tam byla na návštěvě. To spíš, abych pomáhala já jim jako. (...) Jela sem na návštěvu za mámou s mým přítelem. Tam všechno oni měli a to, ale taky jsem s přítelem kupovala, aby sme ne to, (..) no nevyžírali je. No a jednou mi máma hrabala do peněženky, vlezla mi do kabelky a tam mi vzala tu kreditovku večer. A já, když sem chtěla vybrat prachy, myslela sem si, že si vyberu, tak peníze tam nebyly. (oddech) Tohle udělá vlastní rodina, to bych od nich nečekala, zklamali dost.*“

Štěpán si pocity spojené s kontaktem s biologickou matkou nevybavoval. Situaci shrnuje takto: „*No, no já nevím, tak asi (...) normální pocity jsem měl, ale jako kdybych ji viděl včera (smích). Nějak jsem to neprožíval prostě. Štěpán měl možnost se vidět se svou matkou u sestry na návštěvě, kam matka přijela a na situaci vzpomíná: „Přijel jsem tam, povídali jsme si (smích) a odjel jsem (smích). No moc jsme si neměli ani co říct. Kdybych se asi spíš já neptal tak ne, hlavně že byly děti od ségry tam, tak jsme se bavili o dětech.*“

Oproti tomu kontakt s otcem, který byl jedenáct let zavřený ve věznici prožíval obtížněji, jak sám Štěpán uvádí: „*On mi to v těch dopisech vyčítal, že na něj kašlu a pořád mi tam psal, že von je táta na prvním místě. Protože při první návštěvě, vlastně když jsme tam byli, tak jsem řekl tatkově tati, a on to asi nechápal, nepobíral to, nelíbilo se mu to prostě. Pro mě bylo těžký. (...) Emm, spíš takový, nevěděl jsem, co budu dělat až pustí tátu, protože říkal, že si mě veme a všechno tyhle ty věci, že, až vyjde tak si mě veme zpátky. A tak to jsem byl takovej nejistej, protože to se mi taky nechtělo, protože už jsem se tady zabydlel, byl jsem tady doma, vlastně nejdelsí část svého života, jsem dejme tomu strávil tady v nové rodině, takže už se mi nechtělo pryč.*“ Nakonec situace u Štěpána dopadla následovně: „*Táta je z basy, vlastně zůstal bydlet v P. (město), kde bydlel na nějaký tý ubytovně. Nedodržel to, co psal. Asi nemá, neměl pořádnou práci, ty peníze, byt, takže určitě by to nebylo reálné, abych k němu šel.*“

Iveta popisuje své chování na kontakt následovně: „*No já jako nejdřív se chovala trošku (..) no vona se o mě nezajímá ((uštěpačně)) ona se o mě nestarala, tak jsem se trošku vztekala, ale teď už to moc nedělám, nepřijde mi to teď. Hodně jsem to v sobě řešila dřív.*“ Dále byla zvědavá, jak její biologická matka vypadá: „*No já jsem byla hodně taky zvědavá, jaká máma je, jak vypadá. Jsme si dost podobné teda.*“ A následně vzpomíná na návštěvy strávené u mámy, kde měla také možnost se stýkat s nevlastními sourozenci: „*Voni mě ani nechtěli pustit ((rázně)), jednou to tak bylo (..) pořád mě něk přemlouvali a já jsem už chtěla ject domů, už to na mě bylo moc, tak máma trucovala a nebaví se se mnou. Ona se mnou hrozně chce manipulovat.*“ Ty Vánoce mi zkazila! ((zdůrazněně)) *Tim, že se urazila díky těm bráchům, nevím, proč se urazila nebo teda trochu vím, ale nemusela to takhle řešit zrovna na Štědrý večer, zkazila mi večer. Tam je to pořád těžký, protože u nich jsou hádky. Máma dost řve a bráchové jsou konfliktní hodně. Taky si vždycky vybere nějakýho chlapa, kterej je prostě, no chlastá, teda omlouvám se, pije. Jsem si myslela, že se z toho zblázním.*“ Po setkání s matkou a sourozenci se Ivety chování dále negativně projevovalo v domácnosti u pěstounů. Iveta uvádí: „*Přijela jsem domů a byla jsem celá nervní jako a nervózní.*“

Matěj je v pravidelném kontaktu se svou biologickou sestrou, avšak měl i možnost se během pěstounské péče náhodně setkat s jeho dvěma polorodými sestrami, které vyrůstají v pěstounské péči. Na setkání vzpomíná: „*To bylo úplně náhodně a neplánovaný.* (smích) *My jsme vlastně byli na tý procházce a procházeli jsme okolo baráku a říkám ta holka je mi náko povědomá, tak jsem ji nemohl jako poznat. Jsem si*

řikal v duchu, tak to je asi K. (jméno). Ale nechal jsem to bejt a šel dál, nebyl sem si jistej no. A druhej den ráno, tak tam přišly K. (jméno) s D. (jméno) na návštěvu, a to jsem je už poznal na tutovku. A s tou pěstounkou jejich mě pak pozvaly potom na zmrzlinu. Bylo to takový pěkný. Měl jsem radost, že vidím sestry, protože já jsem věděl, že bydlí v tý vesnici, a že jsou taky v pěstounský, ale nenapadlo by mě, že bysme se takhle náhodně potkali.“ (smích, radost)

Tab. 4 - Trs 4: Postoj k biologickému rodiči (příbuzným) ze strany dítěte

Postoj k biologickému rodiči (příbuzným) ze strany dítěte									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Pochopení rodičů						•			•
Odpuštění/ uzavření minulosti	•	•				•			
Uvědomování si špatných vzorců chování rodičů			•	•	•		•		
Přizpůsobení se/ zvyk	•			•					
Počáteční nezájem k postupnému přijetí rodiny					•	•			•
Odůvodňování životní situace rodiny	•		•	•		•			
Nezájem rodiče je pro dítě lepší							•	•	
Odmítavý postoj								•	

Zdroj: vlastní výzkum

Někteří informanti a informantky v mém výzkumu reflektovali, že se jejich postoje s odstupem času měnily, což opodstatňuje zaměření této práce na zkušenost jedinců. Z výpovědí většiny participantů lze shrnout, že k biologické rodině zauímají vyrovnaný postoj až na Terezu, která ke svému biologickému otci přistupuje odmítavě.

Štěpán shrnuje: „*Spíš pro mě bylo lepší, nekontaktovat se s mámou, chtěl jsem mít ten svůj klid.*“ Na otce vzpomíná, když za ním jezdil na návštěvy do věznice, kde si Štěpán uvědomoval, že otec se dopustil trestného činu. Situaci popisuje takto: „*Takovej pocit, (...) že tam někdo je, jako co někdo dělal něco špatně. A mezi něma i můj táta, že vím, že udělal špatnou věc.*“

Podobně si toho všímá i Ondra během návštěv matky ve věznici, akorát se problematika týká drog. Čtyři participantů si uvědomují špatné vzorce chování rodičů jako je alkoholismus, dluhy, drogová závislost, trestná činnost, časté střídání partnerů, až po nelehké dětství svých rodičů, což postupně vedlo k odůvodňování či vysvětlení životní situace rodiny. Tento fakt vystihuje výrok Matěje, který uvedl: „*Vlastně moje máma,*

řeknu to blbě (..) máma prostě střídala chlapy, a pořád jsme bydleli někde jinde. Pak se třeba rozešli jakoby no a máma neměla jakoby na to, aby platila nájem, elektriku, tak sme třeba jako by byli bez vody, bez elektřiny, bez ničeho (..) no. Máma neměla peníze a taky dost fetovala.“ (smutně)

Podobnou situaci zažívala i Nela, kdy zpočátku odmítala biologickou matku, ale později si zvykla na její životní styl a sděluje: *„Já jsem si už na to násko navykla. Ona nemá trvalé bydlení. Nikdy nemá trvalé bydlení ((rázně)). Každý rok, co za ní jedem, tak bydlí jinde, krom minulých prázdnin, co jsme za ní dojely, byla na stejným místě, když si nás brala asi před půl rokem. To bylo fakt asi jako jediné, kde vydržela dýl jak půl roku, jinak ne.“*

Podobně reaguje i Lucie: *„Já je takový už беру. Takový voní jsou a budou. Máma se nikdy nezmění, měla už dost šancí.“* K otci přistupuje lépe, což může být také ovlivněno tím, že část dětství vyrůstala u otce, než se dopustil trestného činu. Lucie uvedla: *„My jsme za tím vším udělali tlustou čáru. Mrzí nás, že jsme ty roky promarnili, ale teď se vídáme, já mu odpustila.“ (úsměv)*

Radim zpočátku neměl zájem poznat biologickou matku. Stačilo mu, že mohl být v kontaktu s prarodiči, se kterými měl pěkný vztah. I přesto, že s matkou nedochází k pravidelnému kontaktu, tak nakonec došlo k přijetí matky takové, jaká je a zároveň odůvodňuje jejich životní situaci. Radim a Iveta se shodují ve výrocích, kdy Radim uvedl: *„Máma to neměla v dětství jako lehký eee. Že se o ni staral vlastně tatínek, mamka ji umřela. A on se k ní taky moc nechoval úplně nejlíp.“* Iveta navštěvuje doktora, kde má možnost řešit svou minulost a na situaci reaguje následovně: *„Ona je taková prostě, nevím, jak to říct. No ona doktorka mi říká, že nemá mateřský cit. Ona za to nemůže, protože ji vychovával její dědeček s babičkou a její rodiče ji nechali napospas, takže ona za to nemůže, že to takhle má. ((pije)) Jako zase se ji nechci přímo zastávat, ale asi ji fakt chybí ten mateřský cit, když ji nevychovala máma a já ji odpustila“* Dále popisuje: *„Vona se o mě soudila a chtěla mě zpátky, ale ona neměla šanci prostě, ona měla smůlu na chlapy, kteří chlastali, ani jeden nebyl dobrý, jen na jednoho mám dobrý vzpomínky. Všechny chlapy, co máma měla, tak na ni stáhli ruku no mimo toho jednoho.“* Vítek uvedl: *„Máma je nemocná a já vím, že se o mě starat nemohla. Teď ještě je závislá na někom dalším. Na tý tetě že jo“ (...).*

Tab. 5 - Trs 5: Reakce pěstounů na kontakt

Reakce pěstounů na kontakt										
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V	
Pozitivní:										
- Podpora dítěte	•			•	•			•		•
- Pomoc s hledáním informací						•				
- Doprovod do věznice		•			•			•		
- Otevřená komunikace				•	•	•		•		
- Pochopení rodičů a oboustranná komunikace					•			•		
Obtížné (negativní):										
- Pomlouvání sourozence									•	
- Zásah pěstounky do kontaktu/ hádky			•							
- Zatajování zájmu o osobu									•	
- Obavy ze ztráty dítěte	•									
- Porovnávání s rodiči									•	

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka vytváří představu o tom, jak pěstouni reagují na kontakt dítěte s biologickou rodinou. Na základě výpovědi participantů jsou reakce rozděleny na pozitivní a obtížné. Ve výpovědích se ukázalo, že jedinci interpretovali především ty reakce pěstounů, které lze označit jako pozitivní. Ve dvou případech docházelo k častému zásahu pěstounů do kontaktu dítěte s biologickou rodinou, kdy tyto zásahy měly vliv na další život jedince vyrůstajícího v pěstounské péči jako například u Matěje, který se za zády pěstounů pravidelně kontaktoval se sestrou, protože pěstounka často zasahovala do kontaktu a nepřála si, aby se Matěj vídal se sestrou. Matěj popisuje: „*No a pak sem přišel domů po obědě no, a to bylo takový divný. No a pak mi jako řekla, že ví, že tady byla ségra a řekla mi, že jestli chci k sestře, tak ať se sbalím a vypadnu pryč. (..) No tak já sem si sbalil ty věci no a zavolal sestře.*“ U sestry Matěj strávil týden a poté se vrátil zpět k pěstounům, zmínil: „*No a vlastně, jak sem se pak vrátil k pěstounům no, tak vona na mě začala rvát, (..) že tam nebudu jezdit, že mám zákaz a takový no, a tak sem vlastně zavolal tý mé ségre no, a pak sem zavolal sociálce, že nechci být v tý pěstounský péči. Ono tohle bylo dost častý, a to mi vadilo.*“ (povzdech) Situace byla tak napjatá, že došlo k dobrovolnému odchodu Matěje zpět do dětského domova.

Tereza zase popisovala: „*Vona mi prostě hodně prolízala ten facebook a telefon. Běžně začala psát z mého facebooku. Ona to tak dělala běžně, takže. (..) Tam nebylo žádné*

soukromí aj ze školy hned domů a prostě takhle ty věci no.“ Dále vzpomínala, jak se pěstouni sešli s její sestrou: *„Eee oni sami dva se sešli s mojí sestrou bez nás. Bez mého souhlasu jí dali moje fotky ((rázně)) a nějaký čas mě tam vzali taky za tou sestrou. No a potom, když jsme se vrátila, tak ta pěstounka taky, že je ta sestra úplně blbá o ní škaredě mluvila. Dělá z ní, že se neumí ani podepsat, a přitom to byla normální chytrá holka. Ona nám psala každý rok na narozeniny a ona nám to ani nevyřídila a naopak říkala, že na nás všichni serou.“* Tereze také vadilo, že ji pěstounka často zastrašovala do budoucna, uvedla: *„Jako že třeba mi říkala, že skončím pod mostem a takový.“* Tereza od šestnácti let pobývala na internátě i přes víkendy, aby nemusela jezdit zpět k pěstounce, s tím, že v osmnácti letech ukončila pěstounskou péči a přestěhovala se k přítelovi.

Vyjma jedny pěstounky, která se bála o ztrátu dcery Ivety (nicméně pěstoun situaci pěstounce vysvětlil), tak ostatních šest participantů shodně popisují podporu ze strany pěstounů. Štěpán viděl hlavně podporu ze strany pěstounů při psaní dopisů biologickému otci, kde mu vysvětlovali oslovení „tati“ u pěstouna, kdy otec s oslovením nesouhlasil. Uvedl: *„No a pak mamka mu to vlastně vysvětlovala, že to je normální, že (...) to prostě všichni tak říkají tatkovu tati, tak jsem mu prostě taky tak říkal prostě.“* Podporu vidí i při komunikaci s pěstounkou: *„Naštěstí o tom všem jsem se bavil s mamkou.“* Také společně řešili situaci, co bude následovat pro propuštění otce z věznice: *„Mamka říkala, že to nebude tak jednoduchý, protože si musí zařídit všechno, aby se o mě mohl starat, prostě abych všechno měl, aby prostě měl táta byt, peníze, práci slušnou, abych já měl kde bydlet, jak chodit do školy, aby mě dokázal zabezpečit a tak. Což mu nevyšlo a já sem za to byl rád.“* Vítek v současné době zažívá obavy o svou biologickou matku a podporu vidí: *„A přemýšlím, jelikož mi je osmnáct, tak přemejšlím, že bysme s mamkou touhle pěstounskou napsali nějak na soud, aby bylo o ni lépe postaráno a šla do lepší péče.“*

Ondrova biologická matka je v pravidelném kontaktu nejen s Ondrou, ale i s pěstouny, což může napomoci k případnému navrácení Ondry zpět k matce, zmínil: *„No oni mě mamka s tatkou v tom podporují, abych byl v kontaktu s mamkou. Oni chtějí, aby se moje mamka uzdravila, a já abych šel třeba i k ní, když bych chtěl pak. Aby na tom byla taky líp prostě, aby odešla z toho vězení. Ona tam ještě má být dvacet sedm měsíců.“* Ondra navštěvuje biologickou matku ve věznici s pěstouny, kde cítí z jejich strany podporu. Podobně to tak měla i Lucie: *„Vždy u návštěvy byli i pěstouni. Ono to bylo*

lepší, protože když jsem tam bývala sama, tak sem měla takový strach. A když tam byli oni s náma, tak vůbec.“

Nela je ráda za otevřenou komunikaci s pěstouny při plánování návštěvy s biologickou matkou, uvádí: *„Ono, když mamka jako zavolá skrz to, že si nás chce vzít. Většinou volá teda týden předem, takže je to hodně velká fuška něco najít, (..) najít volný týden nebo volný víkend, ale ee voni jo, chcete tam jet na tolik a tolik dní, mamka, že na tolik dní stačí a ona řekne, že dobře a které dny a tady tohle to. Ale jinak jako jo, oni nás v tomhle podporují, ale říkali, že když bysme tam náhodou nechtěli jezdit, že jim to máme říct, a že tam nepojedem. A to se mi líbí, že se o tom takhle můžeme bavit.“*

V Radimovém případě se pěstouny v průběhu péče snažili zjistit, co nejvíce informací o jeho biologické rodině. Je rád, že mohl poznat své prarodiče, a to díky pěstounům, kteří ho v tom podpořili: *„No a na ně jsem narazil díky pěstounům, kteří nás tam tenkrát zavezli, abychom se viděli a popovídali.“*

Tab. 6 - Trs 6: Vztah dítěte a pěstouna

Vztah dítěte a pěstouna									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Jako moji rodiče	•			•	•	•			•
Důvěrný vztah					•	•	•		
Posílení vztahu	•								
Zázemí v náhradní rodině		•			•	•	•		•
Komplikovaný vztah			•					•	

Zdroj: vlastní výzkum

Ve výpovědích se ukázalo, že sedm jedinců má s pěstouny pěkný vztah, z toho další dva participanti uvedli, že v době pěstounské péče se jednalo o komplikovaný vztah, kdy poté následoval včasný odchod dítěte z náhradní rodiny. Jednalo se především o Terezu a Matěje. U Terezy se objevily odlišné názorové konflikty s matkou pěstounkou. Také rozvod pěstounů a alkoholismus u pěstounky přispěl k častým nedorozuměním mezi nimi. Tereza reaguje následovně: *„S pěstounkou se nebavím absolutně vůbec. ((rázně)) Ona by možná chtěla, ale já nechci vůbec. Prostě jak mě mlátila, jak mi ničila věci. Ona mi třeba rozbila paličkou na maso telefon, nebo spálila šaty. Ona měla nervy, vona byla prostě trošku hráblá.“* S pěstounem také v kontaktu není.

U Matěje docházelo k častým konfliktům z důvodu omezování kontaktu s jeho biologickou sestrou. Matěj vzpomíná: *„Když jako byli v dobrý náladě, tak mi všechno povolili, a když byli třeba naštvaní i třeba kvůli bráchovi jakoby to, tak ne. (..) Mně ani nepřišlo, že by byli tvrdí ve výchově, to já tam měl hodně volnost, jak sem bydlel nahoře sám v baráku, ale spíš mi vadilo to, že mi zakazovali jezdit za tou sestrou a tohle to mně prostě vadilo.“* Po ukončení pěstounské péče se Matěj potkal s pěstouny ve škole a situaci popisuje takto: *„No vlastně my sme se naposled viděli, když sem nastupoval do toho prváku, tak tam byli vlastně s tím, že jo? S tím bráchou nevlastním, s kterým jsem chodil do stejné třídy. Tak jako sem je pozdravil a zeptal se, jak se mají a takový. No prohodili sme pár slov, ale to' vše no, už se s nimi nevidám.“*

Důvěrný vztah navázali tři participanti k pěstounům, hlavně při sdělování informací o biologické rodině. Dále se objevilo pět výpovědí o získání zázemí v náhradní rodině.

Radim popisuje: *„Jsou to moji rodiče, kteří mě furt podporují. Mohl jsem začít jako normální děti v rodinách. Dobrý, že vyjdu z rodiny, že nevyjdu tamhle z děcáku vlastně bez ničeho. Takhle můžu ještě u našich dál bydlet. Ted' mám kolem sebe lidi, na které se můžu obrátit a nepošlou mě někam.“*

Iveta popisuje podobně: *„Myslím si, že mi ani nechybí máma. Já se vracím furt k těm, co si mě vzali z dětskýho domova, oni nejsou jako pěstouni, ale jako vlastně rodiče.“* Dále vzpomínala na dny, kdy byla v nepohodě a co vše byli schopni pěstouni tolerovat: *„No oni si se mnou užili, proto je mám ráda ještě víc, protože si se mnou užili taky dost. Do dveří se sklem jsem bouchla a tátovi to bouchlo někam sem, ((ukazuje)) nebo když mi prostě něco nejde, tak mám potřebu něco rozbít a jsem taková. Rozbila jsem třeba svůj notebook, protože mi to nešlo.“*

Ondra a Štěpán se shodují v jistotě a v poskytnutí zázemí od pěstounů. Ondra si představuje, že by po propuštění matky z vězení měl jít do péče biologické matky a své myšlenky shrnuje takto: *„Já si ale ani nedokážu představit, že bych k ní šel, až půjde z vězení, protože ona by zase mohla začít brát ty drogy a stejně musí ještě nejdřív na to léčení, co nejdřív, aby se odnaučila a já jsem tady v rodině spokojenej.“*

Štěpán reaguje podobně: *„Tady už jsem byl zabydlenej, byl jsem tady doma, cejtíl jsem se tady doma, tak už jsem to nechtěl měnit, že bych třeba šel někdy k tátovi.“* Vítek reaguje: *„Máma je vlastně nemocná a táta o mě nemá zájem. Mám nové rodiče a za ně*

sem rád. Nestalo se mi, že by mě někdy s někým porovnávali, i když jsem dost zlobil i teď se hádáme, protože pořád něco řeší, ale normálně se dál bavíme a nevyhodí mě.“

Lucie přišla do pěstounské péče v šestnácti letech a současný vztah s pěstouny popisuje takto: „Mám teď svoje bydlení, práci a s mamkou a tatínkem se teď bavím málo. Ale jsem si jistá, že když bych potřebovala, tak se mám na koho obrátit.“ Nela byla přijata do pěstounské péče ve dvou a půl letech se svým dvojčetem a o náhradních rodičích mluví následovně: „No a vlastně nevlastní rodiče, když za námi jezdili do dětského domova ((mluví rychle)), tak jsme jim začaly říkat mami, tati. A je to pro nás úplně přirozené, jinak bych jim asi neřekla. A беру za své vlastní rodiče než ty moje vlastní. Jako teď máme zas další ségru mladší, která je u nás v rodině. Mamka si ji chtěla taky adoptovat, jenže pak si řekla, aby to nebylo nefér skrz nás, že my nemůžeme, tak ona je také v pěstounské.“

Tab. 7 - Trs 7: Současný pohled na kontakt

Současný pohled na kontakt									
	I	L	M	N	O	R	Š	T	V
Zájem o budoucí kontakt		•	•	•	•	•			•
Naplánovat setkání/ být připraven								•	
Dodržení slibu						•			
Omezení návštěv	•	•			•		•		•

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka vytváří představu, jak participanti nahlíží na současný kontakt s biologickou rodinou, zda o kontakt mají stále zájem, případně zdali došlo ke změně. Radim na současný kontakt s biologickou matkou reaguje následovně: „Momentálně teď zase ani z mojí ani z její strany nic od té doby, co ji viděl, což je už rok zase. A teda zatím ji ani nepotřebuji zase vidět. No určitě něco ji budu muset napsat, nějaký dopis. To jako napíšu jo. Časem něco, protože jsem to slíbil, že se ozvem. Ale není to tak, že bych chtěl, ale беру to tak, že by to bylo jako dobrý pro tu mámu, jo. A dát ji vědět prostě, napsat ji, jak se nám daří anebo jak jí se daří, aby nám napsala. Takže určitě se ji ozvu dopisem a třeba zas někdy se s ní uvidím naživo.“ S prarodiči v kontaktu už bohužel není z důvodů úmrtí. V současné době udržuje kontakt s tetou a strejdou především po telefonu.

Štěpán o kontakt s matkou nemá zájem. Jeden z důvodů je stud za matku, což potvrzuje následující výrok: „*Jednou si pamatuju, že mi napsala na facebook na zed'. No to bylo. Všichni ti mí přátelé viděli, že mi tam psala máma. Já se za ni stydím, to její chování, alkohol. Taky nevypadá úplně nejlíp. Tak sem to hned smazal, co jsem si toho všiml.*“ Štěpán udržuje kontakt s vlastní sestrou s kterou vyrůstal v pěstounské péči a na současný kontakt s otcem reaguje: „*Tak vždycky když máme někdo narozeniny nebo svátek, tak určitě voláme, a jinak jednou za měsíc za dva. Stačí mi to tak.*“

Většina participantů má případně o budoucí kontakt s rodiči zájem, nicméně jsou si vědomi omezení návštěv například z důvodu času, vzdálenosti a v jednom případě i díky nedorozumění s biologickou rodinou, jak popisuje Vítek: „*No a ted', když si představím, jestli bych měl jet za mámou, tak si to moc nedokážu zas představit, protože to je zaprvý daleko a za další nevím, co bych si s ní povídal, a ještě k tomu, protože, jak jsme se pohádali po tom telefonu, tak teta vlastně ještě říkala to, že už nás nechce v životě vidět, takže nemáme za nimi jezdit (..), když bych tam jel , tak je kvůli mámě, abych se něco dozvěděl.*“

K nedorozumění a k hádce došlo i u Ivety v období Vánoc. Současný kontakt s biologickou matkou popisuje: „*No s mámou si nepíšu ani nevolám. Pokud mi sama nezavolá, tak já ji volat nebudu jako! ((naštvaně)) Když vo mě nemá zájem, co mám dělat. (smutně) A stejně si nepamatuju to její číslo. (smích) Možná bych ji zavolala, já se ji nechci mstít, ale ona by mně možná měla zavolat. My jsme obě dvě úplně stejný ty hrubé, tvrdohlavé.*“

Ondry matka je zavřená ve věznici a nedávno byla převezena na jiné místo. Ondra zmínil: „*No mamka říkala, že abysme tam nejezdili ted' za ní, protože to je daleko prej, tak nevíme ještě, ale prej se tam může jezdit, tak uvidím, jak se domluví s mamkou a taťkou.*“

Lucie současný kontakt s rodinou popisuje takto: „*No máma někdy zavolá, ale to je tak jednou za měsíc no a hlavně, když něco potřebuje. A s tátou si volám pořád. Nedávno tu za náma byl. Viděli jsme se třeba jednou za dva měsíce, ale ted'kom to taťka omezil, protože chodí do práce, tak nemá moc času, aby sem jezdil dlouhé a častý návštěvy. A ségře, když nezavolám, tak se neozve. (jízlivě) A když se ozve, tak jenom něco potřebuje.*“

Nela se vidí se svou biologickou matkou většinou o prázdninách, kde má možnost se setkat i s nevlastními sourozenci. S otcem se viděla po osmi letech na dvě hodiny a zmiňuje: „*Já asi tatku budu chtít vidět ještě. Je to celkem dost dlouhá doba a ta hodina to prostě něk nevynahradí, takže si myslím, že určitě ho budu chtít vidět.*“

Tereza na kontakt s otcem potřebuje čas a mít setkání naplánované, jak sama popisuje: „*Jako mám v plánu se s ním vidět, ale chci to mít jako připravený. Nepotkat ho náhodou, ale prostě se sním domluvit, potkáme se prostě tam v té restauraci a hotovo. O mé mámě neví nikdo nic. A o prarodičích taky nic nevím.*“

Matěj v současné době vyrůstá v dětském domově do té doby, než dokončí střední odborné učiliště. Pravidelně udržuje písemný kontakt se sestrou. O matce si je vědom, ale osobní setkání zatím nevyžaduje. Matěj uvedl: „*My si hodně se ségrou píšem přes ten messenger. No a mámu jsem si sám zkontaktoval na tom Facebooku. Ted' bydlí normoš v baráku s přítelem, který je dobřej, pokud se neožere.*“

4.2 Výsledky výzkumu vzhledem k výzkumné otázce

Jsem si vědoma, že závěry, které zde prezentuji, jsou výsledkem devíti jedinečných zkušeností, které nelze využít jako univerzální náhled ostatních dětí, respektive mladých dospělých, co se týče zkušeností s kontakty s biologickou rodinou. Přesto výsledky mohou být pro čtenáře inspirující sondou do zkušeností jedinců vyrůstajících v pěstounské péči. Celý výzkum je tedy interpretován z odpovědí 9 participantů výzkumu, kteří vyrůstali či vyrůstají ve zprostředkované pěstounské péči, to znamená, že dítě nemá k pěstounům příbuzenský vztah.

Před zahájením mého výzkumu byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou?

Souhrnný a nejnázornější přehled je na první výzkumnou otázku uveden prostřednictvím tabulky č. 3 s názvem Pocity spojené s kontaktem. Shrnutí zkušeností informantů a informantek výzkumu týkající se biologické rodiny poukázalo na různorodé pocity, od vnímání prvopočátečního strachu, jací rodiče (příbuzní) budou při kontaktu. Objevovalo se prožívání neklidu, zklamání, až po pozitivní emoce související se zvědavostí a následného překvapení, dále prožívání spokojenosti, radosti a nalezení osobní identity jedinců, která je důležitá nejen pro zjištění, kdo jsem a odkud pocházím,

ale i pro smysluplný vhléd do budoucna každého účastníka výzkumu. Z výpovědí mají participanti s fungováním kontaktů a následných setkání rozmanité zkušenosti. Jedná se o individuální záležitost každého z nich. Některé kontakty fungují a jsou přínosem pro jedince, jiné probíhají s komplikacemi, jak tomu bylo u jednoho informanta, který při setkání s biologickou matkou zažívá pocit zoufalství z důvodu obavy péče a zacházení o jeho matku, jelikož je nesvéprávná. Péči matce poskytuje teta informanta, který chce matce pomoci, ale zvažuje, jaká by byla nejlepší cesta řešení jejich vzájemného konfliktu. Realizace kontaktů je většinou náročná, jestliže dojde během kontaktu k opětovnému zklamání, jak tomu bylo u dvou informantek. Jedna z nich si uvědomuje, že matka se sestrou se ozývají jen v případě, když něco potřebují. Krádež platební karty považuje za obrovské zklamání u biologické rodiny. U druhé informantky docházelo po setkání s matkou ke změně chování u pěstounů, a to v podobě častějšímu agresivnímu chování. Agresivní chování u této informantky se projevovalo vztekáním, rozbitím věcí i skleněných dveří, kdy došlo k ohrožení pěstouna střepem, který mu vlítl do oka. Takové chování si vysvětluje díky hluku, manipulace ze strany matky a agresivnímu chování u máminého přítele z důvodu alkoholismu. Přesto, že u participantek došlo ke zklamání, tak se nebrání dalšímu kontaktu s matkou, nicméně očekávají, že se biologické matky ozvou samy. U všech participantů došlo minimálně k jednomu osobnímu setkání ať už s rodiči, sourozenci, prarodiči. Při kontaktu s rodiči anebo při neočekávaném setkání byl uváděn pocit cizoty mezi biologickými rodiči a dětmi. Nicméně je potřeba specifikovat, že kontakt s rodiči se uskutečnil většinou po delší době v rozmezí až několika let. Z výpovědí participantů vyplynulo, že se jedná o setkání po osmi až dvaceti letech, s tím souvisí častá počáteční absence společných témat či zážitků, kdy při takovém setkání dojde k postupnému vymizení strachu a získávání informací o své rodině. Dochází k navazování vztahu mezi rodiči a dítětem.

Důležitou roli zaujímají i pěstouni, kteří u sedmi participantů byli podporou při realizování kontaktu s biologickou rodinou, případně při již probíhajícím kontaktu. Ve dvou případech spolupráce mezi pěstouny a rodiči také pozitivně ovlivňuje postoj dítěte k rodině a vede k bezproblémovému fungování setkání například v době návštěv ve věznici.

Jak je patrné z prezentovaných výsledků, pro všechny účastníky výzkumu jsou významné kontakty i se širší rodinou. Všech devět participantů má minimálně jednoho sourozence, ať už se jedná o vlastního sourozence či polorodého. V jednom případě

docházelo k častému kontaktu s prarodiči. V porovnání se setkání s rodiči, tyto kontakty jsou vnímány jako příjemnější, kdy jedinci zažívají spokojenost. V dalším případě informantka dává přednost kontaktu se sourozencem, k otci zaujímá stále odmítavý postoj. Ze situace i výpovědi informantky vyplývá, že časem se s otcem bude chtít setkat a navázat kontakt, ale prozatím potřebuje na setkání čas.

Zajímavým zjištěním byla potřeba pocitu naplnění, zvědavosti. Častěji k těmto pocitům došlo u jedinců v období dospívání během procesu dozrávání osobnosti, kdy kontakt přinesl odpovědi na otázky týkající se jejich zažité minulosti, nebo toho, co rodiče v současné době dělají, jak vypadají, případně, jak se život biologických rodičů dále vyvíjí, zda žijí stále neuspořádaný život nebo došlo-li alespoň k částečné změně.

V mém výzkumu vnímá osm participantů relativně vyrovnané postoje k biologické rodině, i když se objevují vzpomínky na nelehké dětství. U tří participantů se objevil počáteční nezájem poznat a vyhledat rodiče, avšak v období zvýšeného zájmu o získání informací o svém původu a rodině došlo ke změně v navazování kontaktu v období dospívání jako součást procesu hledání vlastní identity, kdy situaci zpětně hodnotí jako správný krok k uzavření minulosti, odpuštění a k případnému pochopení rodičů.

2. Jak kontakt s biologickou rodinou působí na vzájemný vztah dítěte a pěstouna?

I zde na druhou výzkumnou otázku je uveden souhrnný a nejnázornější přehled prostřednictvím tabulky č. 6 s názvem Vztah dítěte a pěstouna.

Přesto, že probíhá u jedinců kontakt s biologickou rodinou, tak se participantí většinou shodují na tom, že kontakt s rodinou je pro ně sice důležitý, ale oceňují díky navázání důvěrného vztahu s pěstouny to, že mohou s pěstouny sdílet své zážitky, zkušenosti s biologickou rodinou a případně řešit komplikace, které se objeví během kontaktu. Participantí se většinou spíše ztotožňují s pěstouny než s rodiči vyjma dvou účastníků výzkumu, u kterých se vyvinul komplikovaný vztah s pěstouny. V jednom případě docházelo v bránění kontaktu jedinci se sourozencem. Participant si vyhledával informace o biologické rodině sám za zády pěstounů na facebooku, a poté došlo k setkání se sourozencem bez přítomnosti a vědění pěstounů. Také dále docházelo k častým vzájemným hádkám. Situace nakonec byla vyřešena dobrovolným odchodem participanta z pěstounské rodiny do dětského domova, kde měl možnost se setkávat se

svou biologickou sestrou. V dalším případě se vytvořil komplikovaný vztah z důvodu rozvodu pěstounů a následnému alkoholismu u pěstounky. Participantka vzpomínala na časté hádky, příchody pěstounky pod vlivem alkoholu. Z důvodů dezinformace a neposkytování informací od pěstounky, docházelo k utajení zájmu o její osobu.

I přes komunikační neshody s pěstouny, které se objevily u jednoho participanta se rodinné zázemí ukázalo jako rozhodující pro vývoj dalšího vztahu s pěstouny. Na poskytnutí rodinného zázemí poukazují další 4 účastníci výzkumu, kteří si jsou vědomi kvalitní náhradní rodiny v porovnání s biologickou rodinou.

U jedné participantky návštěva u biologické matky působila na zpětné navrácení do pěstounské péče rušivě. Participantka vzpomínala na manipulaci a hluk ze strany matky a následné problémové chování u pěstounů, kdy jejich vztah je posílen vědomím toho, že ji pěstouni dokázali přijmout i přes veškeré starosti. I když se zpočátku pěstounka obávala o ztrátu dítěte díky realizaci a umožnění kontaktu došlo k vytvoření pevného vztahu.

Z výsledků výzkumu u sedmi participantů je zřejmé, že pěstouni se o biologickou rodinu dětí zajímají a jejich snahou je dětem předávat i aktuální informace o dění v ní, pokud takové informace mají k dispozici. Přestože se děti zpočátku s rodinou nechtějí vídat, pěstouni se i tak zajímají a snaží získat a uchovat informace pro dítě až nastane období, kdy se jedinec o biologickou rodinu začne zajímat. Informace obvykle získávají jejich samotným kontaktováním prostřednictvím dopisů nebo za pomoci sociální pracovnice.

Děti obvykle s pěstouny mluví o své biologické rodině, tím dochází k otevřené a důvěrné komunikaci, která vede k posílení jejich vzájemného vztahu.

5 Diskuze

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou. Hlavní cíl byl dále specifikován v dílčím cíli, který měl zjistit zkušenosti dětí s chováním pěstounů v rámci kontaktu dítěte s biologickou rodinou.

Pro dosažení cíle byly definovány 2 výzkumné otázky: „*Jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou? Jak kontakt s biologickou rodinou působí na vzájemný vztah dítěte a pěstouna?*“

Pro získání potřebných dat byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která se využila k odhalení a získání nových informací, které by byly obtížně zachytitelné kvantitativní metodou. Komunikace s participanty probíhala v jejich rodinném prostředí, v domácnosti pěstounů a ve dvou případech u mě v domácnosti a v parku. Pro sběr dat byl použit narativní rozhovor. Data byla zpracována metodou vytváření trsů.

5.1 Diskuze výsledků

5.1.1 *Pocity, prožitky dětí během kontaktů s biologickou rodinou*

Děti, které vyrůstají v náhradní rodině mají převážně společné to, že ztratily své biologické rodiče či příbuzné nebo jsou od nich odloučeny. Kvůli tomu dochází k narušení jejich vzájemného vztahu. Většina z těchto dětí má obvykle zkušenost s tím, že byly příbuznými odmítány, zneužívány a zanedbávány (Cameron, Maginn, 2012). Podobně situaci popisují autoři Steenbakkers a Grietens ve výzkumu (2019), kde upozorňují na traumatické zkušenosti dětí, které přispívají k následným potížím a specifickým potřebám. U dětí vyrůstajících v pěstounské péči se mohou objevit psychosociální problémy v dospělosti, což může být také zapříčiněno odloučením dítěte od primárních pečovatelů, tedy biologických rodičů (Bruskas, Tesinn, 2013).

V několika zemích dochází ke změně používání termínů „pěstounský rodič“ a nahrazuje se pojmem „pěstounský pečovatel“, který odkazuje na skutečnost, že většina dětí vyrůstajících v pěstounské péči má biologické rodiče (Matoušek, Pazlarová, 2014). I v České republice si můžeme povšimnout v novém občanském zákoníku role pěstouna v životě dítěte jako jeho náhradního pečovatele, nikoliv náhradního rodiče. Tímto se

opět zdůrazňuje skutečnost, že pěstounská péče má trvat po dobu, dokud trvá překážka bránící biologickým rodičům v péči o dítě (Trnková, 2018).

Raphael-Leff (2008) odkazuje na studie psychiatra Donalda Winnicota, který upozorňuje, že potřeby dítěte mohou být zabezpečeny náhradními rodiči, ale nicméně existuje důvod, proč důležitou osobou v životě jedince je právě biologická matka dítěte. Winnicot in Jedlička (2017) zdůrazňuje, že biologická matka se devět měsíců citově připravuje na dítě a svým životním stylem je odpovědná za vnitřní klima narozeného dítěte. Ve výzkumu Batty a Ratnapalan (2009) je také zmiňován Winnicottův koncept „dobré matky“, která by měla zajistit nezbytnou péči o dítě, upřímně a spontánně.

Cameron a Maginn (2012) poukazují, že rodiče dítěte vyrůstajícího v pěstounské péči jsou lidé, kteří obtížněji chápou chování a potřeby druhých, co se týká jejich pocitů, názorů, myšlenek, nadějí a tužeb. Z tohoto hlediska je nezbytně nutné citlivě popřemýšlet o každém jednotlivém případě. Narušení citové vazby mezi biologickými rodiči a dítětem či omezení kontaktu mezi nimi může mít závažné následky pro další vývoj dítěte. Matějček (1994) uvádí, že dítě se vyvíjí ve zdravou osobnost v případě, jestliže existuje osoba, s kterou může jedinec vyvíjet a zažívat bezpečný a stabilní vztah. Studie autorů Camerona a Maginna (2012) upozorňuje, že bezpečná citová vazba se rozvíjí procesem „vyladění“. Podle autorů (2012) k vyladění mezi dítětem a rodičem dochází, když dospělá osoba vnímá počitky a pocity, které jsou základem pozorovatelného chování dítěte, a dokáže reagovat způsobem, že dítě si uvědomí, že někdo ví, jak správně reagovat na jeho aktuální potřeby.

V souvislosti s odchodem dítěte z rodiny má však každý jedinec různě intenzivní a kvalitní vztah s biologickou rodinou (Amalthea, 2016). Nicméně každé dítě by mělo být seznámeno se svou minulostí, původem a vědět, kým je a kam patří (Matějček, 2005). I přesto, že děti nemohou vyrůstat se svou vlastní rodinou, tak je nutné výše zmiňované tvrzení respektovat, a právě proto je nezbytné věnovat pozornost tomu, jak odborníci věnující se dané problematice nastavují pro dítě kontakty s jeho vlastní rodinou či jak pěstouni v kontaktech dítě podporují, případně zda dochází k absenci kontaktů.

Zeulová (2012) uvádí, že děti odebrané z vlastní rodiny mohou mít obvykle různé negativní vzpomínky ze svého dětství, které mohou vytěšňovat, protože se nechtějí ke vzpomínkám vracet. Podobně reagovala informantka (Lucie), která popisuje současný

kontakt s otcem následovně: „*My jsme za tím vším udělali tlustou čáru. Mrzí nás, že jsme ty roky promarnili, ale teď se vidáme, já mu odpustila.*“

Další informantka (Tereza) vzpomínala na náhodný kontakt se svým biologickým otcem a spoustu situací během kontaktu vytěsnila i se dalším případným kontaktům s otcem prozatím vyhýbá. Nejvýstižněji situaci popisuje následující výrok: „*Na mě působil táta zvláště. No já nějakou představu měla, jak by mohl vypadat, protože jsem ho viděla na fotkách od sester a třeba nesedí mi jeho vystupování a tady toto. No prostě na můj vkus je prostě hloupej. Není to o tom, že bych se s ním nechtěla vůbec bavit, ale spíš ještě se s ním nechci bavit. Nevím, jako jak s ním komunikovat a vlastně o čem.*“

I z dalších výpovědí vyplynulo, že jedinci na kontakt s biologickou rodinou potřebují čas a získané informace ohledně biologické rodiny nejdříve postupně zpracovat. Ve výzkumné studii Očenáškové a Sobotkové (2013) se dočteme, že kontakty s prarodiči i sourozenci jsou vnímány pozitivněji než kontakty s biologickými rodiči. I v rámci této diplomové práce se ukázalo, že kontakty jsou příjemné a přínosné pro informanty.

Bezpečného a přínosného kontaktu bude docíleno tím, že na setkání budou připraveni všichni účastníci kontaktu a to dítě, biologičtí rodiče a pěstouni (Uhlířová, 2015). Při kontaktu byl i nápomocný vytvořený pěkný a trvalý vztah mezi biologickou matkou dítěte a pěstouny u jednoho participanta. Snahou pěstounů je, mimo udržení kontaktu dítěte s biologickou matkou, také motivovat matku o resocializaci a případně zvýšit její rodičovské schopnosti. Situaci Ondra popisuje: „*No oni mě mamka s taťkou v tom podporují, abych byl v kontaktu s mamkou. Oni chtějí, aby se moje mamka uzdravila, a já abych šel třeba i k ní, když bych chtěl pak. Aby na tom byla taky líp prostě, aby odešla z toho vězení.*“ Je důležité si uvědomit, že biologičtí rodiče dětí se velmi podílí na průběhu kontaktu. Pazlarová (2016) také upozorňovala na potřebu podpory rodičům, kteří vnímají odebrání dítěte jako své rodičovské selhání. V mém výzkumu se vyskytli i rodiče, kteří negativně kontakt ovlivňovali, jelikož nezpracovali separaci od dítěte. Objevovala se žárlivost na pěstouny a pocit křivdy. Následkem toho jedinec zažíval obavy, i přesto, že se jednalo o kontakt prostřednictvím dopisů (Štěpán). Domnívám se, že méně často jsou respektovány u biologického rodiče reakce jako je vztek, křivda a pocity, které se následně projevují u dítěte, pro kterého je chování jeho biologického rodiče nesrozumitelné, čímž se může komplikovat prožívání dítěte při kontaktu. Předpokládám, jestliže biologický rodič bude smířen s realitou, že jeho dítě spokojeně vyrůstá v náhradní rodině, mohou kontakty probíhat klidněji. Mladší děti jsou ve větší

míře často ovlivněny pěstouny či celkovým prostředím nové rodiny, proto je nezbytné, aby na kontakt byli připraveni i náhradní rodiče. Nedílnou součástí přípravných kurzů pro budoucí pěstouny či osoby pečující je zahrnuto i téma kontaktu dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči či dalšími příbuznými (Pazlarová, 2016). Americká autorka Leathers (2004) uvádí, že vztah dítěte s biologickým rodičem je také ovlivněn postojem pěstounů k návštěvě, dobou strávenou v pěstounské péči a dále frekvencí návštěv s příbuznými. Vždy se sleduje zájem dítěte a vychází se z jeho individuálních potřeb. Je zjišťováno, zda je kontakt pro dítě vhodný, případně jaká forma kontaktu je pro dítě nejlepší (Semrádová, 2012). Tomu odpovídá zjištění Černé a Kocourkové (2018), podle nich by měl být kontakt s biologickou rodinou realizován, jen v případě, pokud dítěti přináší viditelný prospěch. Někteří informanti (Ondra, Lucie, Štěpán) zmiňovali o tom, že raději dávají přednost telefonickému či osobnímu kontaktu před písemným. Tutu skutečnost přisuzují také k pohodlí participantů, kdy nemusí trávit množství času nad psaním řádků. Zde se také projevují pěstouni, zda dítě budou podporovat a motivovat ke kontaktu s rodinou nebo nechají situaci „volně plynout“. Výše uvedené tvrzení se shoduje s výrokem informanta v mém výzkumu diplomové práce, který uvádí: *„No a když jdu mamce psát dopis, tak mně většinou to musí připomínat mamka, protože mě to nebaví moc psát ty dopisy no. Ale někdy mě to baví jako napsat, když vím, co tam mám napsat, co jsem dělal a tak. Mě nebaví u toho přemýšlet.“* (Ondra) Podobně reagovala i Lucie: *„Táta psal dost často. Já jsem mu odepisovala ze začátku celkem brzy, ale pak na to nebyl čas nebo nechtěla jsem furt jakoby psát, protože když jsem psala skoro každé tejdě, tak mě to jako by omrzelo, proto radši sem za ním jela jednou za 3 měsíce se podívat.“* Dále se objevovala absence témat a pocit cizoty při setkání s rodiči po delší době. Pocit cizoty zažívali i účastníci ve výzkumu Sobotkové a Očenáškové (2013).

Ve výzkumu se ukázalo, že pro některé informanty bylo prospěšné i jednorázové setkání s biologickými rodiči, které vedlo k pocitu naplnění, kdy kontakt dítěte s vlastní rodinou přinesl odpovědi na otázky týkající se jejich zažité minulosti, nebo toho, co rodiče aktuálně dělají, jak vypadají, případně, jak se život biologických rodičů dále vyvíjí, zda žijí stále neuspořádaný život nebo došlo-li alespoň k částečné změně. Tyto otázky obvykle nastávají v období procesu hledání vlastní identity. Náhradní rodiče by měli mít na paměti neočerňovat biologické rodiče dítěte (Klimeš, 2006). Klimeš (2006) dále upozorňuje, že pěstouni by měli dítěti vytvořit pozitivní obraz o jeho rodině

a působit nezaopatřené i přesto, že byli biologičtí rodiče jakýkoli. Náhradní rodiče se tak mohou vyvarovat obviňujícím situacím a pochybnostem ze strany dětí (Pazlarová, 2016). Participanté také zmiňovali kontakt 1–3krát za rok nebo dokonce i častější setkání matky ve vězení pro předpoklad případného návratu dítěte do původní vlastní rodiny. Tento kontakt působí i motivačně pro biologického rodiče, který může mít snahu vyřešit vzniklé potíže v kratším časovém období (Pazlarová, 2016). Kontakt je důležitý nastavovat podle konkrétních potřeb jedince v určité situaci (Černá, Kocourková, 2018).

Současná legislativa deklaruje kontakt s rodiči jako běžnou okolnost a povinnost, jestliže soud rozhodnutím nestanoví jinak (Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Biologičtí rodiče či příbuzní dítěte mají právo se s dítětem pravidelně a osobně scházet a dále mít k dispozici informace o dítěti (Macela, 2015). Subjektem, kdo informace o dítěti poskytuje, jsou pěstouni, kteří mimo to mají povinnost umožnit styk dítěte s jeho rodiči či příbuznými, dále jejich vztah pozitivně podporovat, prohlubovat a rozvíjet (Trnková, 2018). Dle dostupných zdrojů je pro dítě v náhradní rodině dobré mít kontakt s vlastní rodinou, i když vyrůstá jinde (Lee, Whiting, 2007). Na základě výpovědí a zkušeností participantů v mém výzkumu se objevovaly rozmanité zkušenosti a pocity spojené s kontakty s biologickou rodinou. Byly zmiňovány pozitivní emoce související se zvědavostí a následného překvapení, dále prožívání spokojenosti, radosti a nalezení osobní identity jedinců, která je důležitá nejen pro zjištění, kdo jsem a odkud pocházím, ale i pro smysluplný vhléd do budoucna každého účastníka výzkumu. Stejně jako ve výzkumu Sobotkové a Očenáškové (2013) se i v mém výzkumu ukázalo, že vedle pozitivních emocí se také u některých participantů objevovalo zklamání, neklid až odstup či ambivalentní postoj k biologickým rodičům. Z tohoto hlediska by bylo nevhodné se převážně řídit jen nařízenými či zákonem a nevnímat psychiku dítěte v průběhu kontaktů. Podobné zjištění zahrnuje i studie autorek Fernandez a Barth (2010), které se zabývají rodinami s dětmi. Autorky zkoumaly 68 dospívajících jedinců v náhradní rodině, u kterých probíhaly kontakty s biologickou rodinou. Z jejich výzkumů vyplývá, že dvě třetiny participantů prožívalo opětovné zklamání z nespolehlivosti rodičů, rozrušení, časté sliby, které nebyly splnitelné. Taplin (2005) také poukazuje a kritizuje stav, kdy je snahou zákonodárců, co nejvíce začlenit biologické rodiče do života dítěte.

Z výpovědí většiny informantů lze shrnout, že k biologické rodině zauímají vyrovnaný postoj až na jednu informantku (Tereza), která ke svému biologickému otci přistupuje odmítavě.

Vyrovnaný postoj k biologické rodině nám nejvýstižněji může potvrdit následující výrok. Zajímavé je zjištění, jakým způsobem reagoval informant na průběh kontaktu s biologickou matkou, kdy prožitek popisuje následovně: *„Když jsme tam přijížděli se tam teda za ní podívat, tak jako kde vůbec je (...), kde ji najdu a v jakém stavu. Jak vypadá, (...) tak z toho jsem měl strach. Ale jsem za to určitě rád, že jsem ji viděl. Bylo to po dlouhý době. (...) Pro mě by to asi bylo taky takový divný, když bych ji neviděl dalších spoustu let. Nebo divný no, (...) to asi zas ne, ale myslím si, že to je asi potřeba, co jsou děti v pěstounský, aby viděli prostě tu svoji rodinu no.“*

Sobotková a Očenášková (2013) shrnují, že nezastupitelnost biologické rodiny je prosazována, ale zároveň se dostáváme do situace, kdy kontakty vlastních rodičů dětí často narušují psychickou rovnováhu dítěte. Vzhledem k výše zmiňovanému tvrzení Zezulová (2012) nedoporučuje například osobní „kontakt za každou cenu“. Matoušek (2017) shrnuje, že každé dítě má různé schopnosti, dovednosti a jiný životní příběh, proto nelze situaci snadno modelově popsat. Vycházíme vždy ze zájmu dítěte, který má vždy přednost před zájmem dospělého (Pazlarová, 2016).

5.1.2 Vztah dítěte a pěstouna během kontaktu s biologickou rodinou

Děti vyrůstající v pěstounské péči potřebují mít dobré vztahy s pěstouny. Právě pěstouni jsou ti, na které se děti obracejí v případě pomoci (Matějček, 1994). Náhradní rodiče pomáhají dětem zvládat jejich těžkosti i například v době kontaktů s biologickými rodiči a stresové události v průběhu života. Tak tomu bylo i v mém výzkumu diplomové práce převážně u Štěpána, Ivety a Vítka. Jeden participant například vzpomínal na kontakt: *„Ale byl jsem nešťastný z toho, jak se teta chová k mé mámě, jak ji poroučí a vymejší si.“ No a teď, jak mi píše teta ty smsky, to je strašný a s mámou si psát nemůžu, protože tu má na starost a pod kontrolou teta.“* (Vítek) V takovém případě nastupují pěstouni se snahou zlepšit průběh kontaktu či případného omezení kontaktu na dobu, než selepší situace biologické rodiny.

Po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí se více prosazuje kontakt s biologickou rodinou. Snahou je obnovit či alespoň snažit se získat informace o původu dítěte nebo

o dalších členech rodiny (Uhlířová, 2015). V mém výzkumu se ukázalo, že u sedmi participantů se pěstouni nestranili kontaktu s biologickou rodinou dítěte, jelikož byli ochotni naslouchat a povídat si o rodině, nebáli se otevírat toto citlivé téma. Reagovali na prosby dítěte a dále byli ochotni poskytnout podporu dítěti. Tito informanti oceňují podporu a pomoc, která vyplývá z různých fází života dítěte, i v době navštěvování biologických rodičů či doprovázení jich do vazební věznice.

Je důležité, aby dítě vyrůstající v pěstounské péči mělo k pěstounům či poručníkům takovou důvěru, aby se mohlo svěřit se svými přáními, vzpomínkami. Někdy se mohou objevit i fantazie na vlastní rodinu a úkolem pěstounů je tedy umět s takovými reakcemi dítěte pracovat a nebagatelizovat je. Tomu odpovídá tvrzení Matějčka a Koluchové (2002), podle nich pěstouni s dítětem sdílejí vzpomínky, názory ohledně jeho biologické rodiny. V mém výzkumu se výše zmiňovaná situace týkala převážně u 5 participantů (Nela, Štěpán, Ondra, Vítek, Radim). Nejvýstižněji situaci popisuje následující výrok informanta: *„Bavili jsme se o tom, jaká byla máma, co si pamatujeme z dětství. Já jsem měl vzpomínky, co si pamatuju, že jsme se hodně stěhovali. Ubytovali jsme se v různých ubytovnách, kde jsme to hodně střídali, to bydliště. No a pak třeba další, že jsme byli doma sami, jako bez mámy. No a táta, když spáchal sebevraždu, tak to bylo pak ještě horší s tím stěhováním. Protože dřív jsme bydleli aspoň na jednom místě v rodinném domku, a pak když se to stalo, tak začaly ty ubytovny s mámou. A o tomhle jsem se bavil s pěstounama, co jsme vlastně zažívali v té době, než jsme odešli do dětského domova.“* (Radim)

Nicméně je důležité, aby náhradní rodiče nečekali, až se dítě samo bude zajímat o svůj původ, ale začali se tématu včas věnovat sami od sebe. Pěstouni tak dostanou možnost být součástí příběhu dítěte, budou mít představu o tom, co se děje v jeho mysli a jak danou situaci prožívá (Uhlířová, 2015).

Pro dítě v pěstounské péči jsou důležité sociální vztahy. Z toho vyplývá, že je potřeba správně naplánovat a promyslet jeho postupné začlenění do náhradní rodiny, kdy pěstouni a odborníci vychází z předchozí zkušenosti a věku dítěte (Matoušek, 2017). Obvykle tyto děti mají narušen rozvoj attachmentu a pocit sounáležitosti k jejich biologické rodině, přičemž musejí vytvářet nové vztahy se svými pěstouny (Steenbakkers, Steen, Grietens, 2018). Autoři (2018) dále upozorňují, že i přes zažití traumatu v dětství jsou děti v pěstounské péči schopny udělat pozitivní vývojový obrat,

pokud vyrůstají v pečujícím a bezpečném prostředí. Z toho nám opět vyplývá, že je důležité uspokojit potřeby dětí způsobem odpovídajícím jeho věku, s ohledem na jejich zkušenosti se zažitou minulostí. Podobně popisují autoři Langmeier a Matějček (2011), že fyzická separace od biologické rodiny nemusí ve všech případech vést k intelektovým a emočním poruchám u dítěte. Vždy záleží na vytvořeném vztahu s pěstouny či kvalitě náhradních vztahů, které má jedinec k dispozici (Langmeier, Matějček, 2011).

Děti v náhradní rodině často potřebují dosycovat potřeby, které nebyly uspokojeny v jejich dětství. Stává se, že rozvoj rozumových schopností odpovídá věku dítěte, ale nicméně sociální a emocionální vyspělost se může opožďovat (Matoušek, 2017). V tomto případě nastupují náhradní rodiče, kteří vycházejí přijatým dětem vstříc v naplňování potřeb, jelikož se zaměřují na jeho sociální a emocionální vyspělost (Pazlarová, 2016).

Ukázalo se, že již vzniklý pěkný vzájemný vztah mezi pěstounem a dítětem se jeví jako důležitý pro utváření kontaktu dítěte s biologickou rodinou. Jestliže se jedinec bude v náhradní rodině cítit „jako doma“ a bezpečně, dojde k otevření témat a sdílení zážitků, které nebylo schopné a lehké otevřít (Matoušek, 2017). Měli bychom si uvědomit, že někteří jedinci po odchodu z pěstounské péče potřebují i nadále podporu, někoho druhého, na koho se mohou obrátit v případě jejich potřeby. Radim v mém výzkumu diplomové práce shrnuje: „*Jsou to moji rodiče, kteří mě furt podporují. Mohl jsem začít jako normální děti v rodinách. Dobrý, že vyjdu z rodiny, že nevyjdu tamhle z děčáku vlastně bez ničeho. Takhle můžu ještě u našich dál bydlet. Ted' mám kolem sebe lidi, na které se můžu obrátit a nepošlou mě někam.*“ Odchod dítěte z rodiny do samostatného života bývá pro jedince náročnou životní etapou. Jestliže neexistuje dostatečně funkční rodina, tak se jedinec na cestě k samostatnosti ocitá téměř bez dostatečné podpory. Prožívání spokojenosti a vstup do samostatného života souvisí s kvalitou předchozích vztahů v životě dítěte (Běhounková, 2012).

Pravdivé informace podávané dětem o vlastní rodině a otevřená diskuze mohou děti ochránit od vnitřních konfliktů a bolesti spojených s tím, že nemohly vyrůstat ve své biologické rodině. Z výsledků výzkumu u sedmi informantů je zřejmé, že pěstouni se o biologickou rodinu dětí zajímají a jejich snahou je dětem předávat i aktuální informace o dění v ní, pokud takové informace mají k dispozici. I Matějček (1994) ve

svých knihách zdůrazňoval „princip pravdy“ ve výchově, kdy je lepší pravdu dítěti přiměřenému jeho věku říkat než ji zatajovat. Například jedna informantka v mém výzkumu uvedla: *„To, že nás vyhodila babička z domu jsem se dozvěděla od vlastních rodičů a zbytek, že jsme bydleli ve stanu, a že jsme měly se ségrou moc nemocí jako miminka jsem se dozvěděla od pěstounů, hned od té doby, co jsme to mohly jako chápat, tak už nám to začali říkat. Asi od čtyř let nám to prostě začali říkat, abychom prostě chápali.“* (Nela) Je potřeba, aby děti v pěstounské péči znaly důvod odmítnutí rodičů či získaly informace, proč nemohou vyrůstat s biologickými rodiči. Ondra v mém výzkumu vzpomínal: *„Já jsem se o mamce a mé rodině bavil s mamkou, až když jsem byl větší, když mi bylo osm, tak mi to začala říkat, co se vše stalo a (...), že brala drogy a začala mně to vysvětlovat. Ona tahle ta mamka říkala, co se stalo, za co je zavřená za to krádeň a pašování drog.“* I u dalších participantů (Vítek, Nela, Radim, Štěpán) docházelo k podávání informací ohledně biologické rodiny, i když mnohdy některé získané informace měli pěstouni limitované. Na druhou stranu je však otázka toho, kolik informací ze začátku dítěti poskytnout ohledně biologických rodičů. Situace může být někdy sporná. Děti by mohly argumentovat tím, že pokud dostanou pravdivé informace předem, budou tak ochráněny od zjištění těchto informací bolestivějšími cestami například, když po informacích začnou pátrat samy za zády náhradních rodičů. Jedlička (2017) upozorňuje na nezpracované vnitřní konflikty z období dětství a dospívání, které mohou vyústit do obranných sociálních strategií, kdy si jedinec začne udržovat bezpečnou emoční vzdálenost od druhých lidí, neboť podvědomě má strach z oživení minulých zranění.

V mém výzkumu byla u většiny participantů vzájemná komunikace s pěstouny otevřená, důvěrná a nebyl problém o čemkoli povídat. Nicméně je také důležité zmínit, že jsem se setkala i s informantkou (Tereza), u které během pěstounské péče vznikly vzájemné nesympatie, časté hádky s pěstounkou ohledně biologické rodiny. V této pěstounské rodině došlo k rozvodu pěstounů, a také se objevil alkoholismus u pěstounky, který měl velký vliv na fungování jejich vzájemného vztahu. Současný vztah s pěstounkou popisuje takto: *„S pěstounkou se nebavím absolutně vůbec. ((rázně)) Ona by možná chtěla, ale já nechci vůbec. Prostě jak mě mlátila, jak mi ničila věci. Ona mi třeba rozbila paličkou na maso telefon, nebo spálila šaty. Ona měla nervy, vona byla prostě trošku hráblá.“* (Tereza) Přestože se vztahy mohou v průběhu měnit a vyvíjet, zde došlo ke komplikovanému vztahu i z důvodu zatajování zájmu o její osobu ze

strany příbuzných. Situaci vystihuje její následující výrok: „*Ona nám psala každý rok na narozeniny a ona nám to ani nevyřídila a naopak říkala, že na nás všichni serou.*“ V dalším případě docházelo k častému omezování kontaktu se sourozencem a následkem toho se začal vyvíjet komplikovaný vztah s pěstouny a uvědomování si jejich časté náladovosti. Situaci popisuje informant následovně: „*Když jako byli v dobrý náladě, tak mi všechno povolili, a když byli třeba naštvaní i třeba kvůli bráchovi jakoby to, tak ne. (...) Mně ani nepřišlo, že by byli tvrdí ve výchově, to já tam měl hodně volnost, jak sem bydlel nahoře sám v baráku, ale spíš mi vadilo to, že mi zakazovali jezdit za tou sestrou a tohle to mně prostě vadilo.*“ (Matěj) Situace se vyřešila dobrovolným odchodem dítěte z pěstounské péče do dětského domova. V současné době u výše zmiňovaných participantů nedochází ke kontaktu s pěstouny.

Ve výzkumu se ukázalo, že u sedmi participantů vnímali pěstouny či poručníky jako své vlastní rodiče. Dokonce se ukázalo, že i problémové chování dítěte po návratu z návštěvy od biologické rodiny zpět k pěstounům (agresivita, neshody s pěstouny) posílilo jejich vzájemný vztah. Iveta sdělila: „*No oni si se mnou užili, proto je mám ráda ještě víc, protože si se mnou užili taky dost.*“ To se shoduje s výpovědí Pazlarové (2016), která také zdůrazňuje, jestliže děti získají informace o biologické rodině a možnost kontaktu s nimi, mohou reálněji ocenit péči náhradních rodičů a v neposlední řadě mohou získat větší prostor pro budování nových vztahů s náhradními rodiči.

Nicméně není reálné, aby všechny děti byly vráceny zpět do původní rodiny, jestliže jim nebude s vysokou pravděpodobností poskytnuto podnětné a bezpečné zázemí pro jejich zdravý vývoj (Matoušek, Pazlarová, 2014). Dále autoři (2014) upozorňují, že se vztahy k původní rodině postupem času uvolňují, čímž u rodičů narůstá pochybnost ohledně jejich výchovných postupech a následně u dítěte vznikají nové pevnější vztahy v náhradní rodině. To se shoduje s výpovědí v mém výzkumu diplomové práce u 6 participantů, kdy například Štěpán uvádí: „*Tady už jsem byl zabydlený, byl jsem tady doma, cejtil jsem se tady doma, tak už jsem to nechtěl měnit, že bych třeba šel někdy k tátovi.*“ I přesto, že má informant v současné době pěkný vztah a pravidelný kontakt s biologickou matkou, tak i nadále upřednostňuje pěstouny, což potvrzuje následující výrok: „*Já si ale ani nedokážu představit, že bych k ní šel, až půjde z vězení, protože ona by zase mohla začít brát ty drogy a stejně musí ještě nejdřív na to léčení, co nejdřív, aby se odnaučila a já jsem tady v rodině spokojenej.*“ (Ondra)

Z praxe je známo, že čím déle dítě vyrůstá u pěstounů, tím více klesá pravděpodobnost návratu dítěte do biologické rodiny, jelikož postupem času tyto děti dávají přednost spíše náhradním rodičům, kde zažívají jistotu a spolehnutí. Je možné, že je to dáno i díky vyhovujícímu životnímu stylu biologické rodiny a dání přednosti jejich bezstarostnému životu s domněním, že je o dítě postaráno. Ve výzkumné studii Očenáškové a Sobotkové (2013) se dočteme, že by se mělo hlavně myslet na perspektivu a šance dětí, nikoli dávat opakovaně šanci biologickým rodičům, jestliže nemají zájem na uspořádání jejich života. I přesto, že u jedinců probíhá kontakt s biologickou rodinou, tak pro mnohé z nich nedošlo k narušení jejich vzájemného vztahu s pěstouny až na výjimku dvou participantů (Matěj, Tereza), kdy situace byla vyřešena dobrovolným odchodem z pěstounské rodiny a v dalším případě oficiální ukončení pěstounské péče v osmnácti letech odstěhováním za přítelem a následnému trvalému přerušení kontaktu s pěstouny.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou. Hlavní cíl byl dále specifikován v dílčím cíli, který měl zjistit zkušenosti dětí s chováním pěstounů v rámci kontaktu dítěte s biologickou rodinou.

K naplnění cíle byla zvolena hlavní výzkumná otázka: „*Jak děti prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou?*“, která byla doplněna o dílčí výzkumnou otázku – *Jak kontakt s biologickou rodinou působí na vzájemný vztah dítěte a pěstouna?*“

První část diplomové práce je zaměřena na teoretické vymezení oblastí, které jsem ve vztahu k tématu diplomové práce považovala za důležité. Byl přiblížen systém náhradní rodinné péče, dále byly vysvětleny rozdíly mezi dílčími formami náhradní rodinné péče. Pozornost byla věnována prožívání dětí, identitě dítěte a také bylo zmíněno téma attachmentu. Podrobněji bylo věnováno biologické rodině dítěte v pěstounské péči a jejich následným kontaktům jako jedním z hlavních témat mé diplomové práce.

Pro získání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky byl proveden výzkum, jehož výzkumný soubor sestával celkem z 9 participantů. Jednalo se o jedince, kteří vyrůstali či vyrůstají v dlouhodobé (zprostředkované) pěstounské péči a byli ochotni a sdílní se svěřit s jejich osobními prožitky a zkušenostmi s kontakty s biologickou rodinou. Někteří dotazovaní byli i nevlastními sourozenci žijícími v jedné pěstounské rodině. Účast na výzkumu mi odmítli 4 jedinci s odůvodněním, že se jedná o citlivé téma a nechtějí si opětovně vybavit vzpomínky na své dětství ve vlastní rodině.

K výběru participantů byla použita metoda prostého záměrného výběru a metoda sněhové koule. V samotné realizaci byly položeny participantům otázky, které jsou možno k nahlédnutí v příloze č. 1 Rozhovory byly nahrávány a následně doslovnou transkripcí převedeny do textové podoby.

Pro získání potřebných dat byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie metodou dotazování v rámci narativního rozhovoru. Získaná data byla vyhodnocena pomocí metody vytváření trsů.

Z výzkumu vyplynulo 7 trsů, které se ukázaly jako společné ve výpovědích participantů. Jedná se o následující trsy: kontakt dítěte s biologickou rodinou; získávání informací o biologické rodině; pocity spojené s kontaktem; postoj k biologickému rodiči (příbuzným) ze strany dítěte; reakce pěstounů na kontakt; vztah dítěte a pěstouna; současný pohled na kontakt.

Z výsledků vyplývá, že zkušenosti dotazovaných, které se týkají biologické rodiny, poukázaly na různorodé pocity, od vnímání prvopočátečního strachu, jací rodiče (příbuzní) budou při kontaktu. Objevovalo se prožívání neklidu, zklamání, až po pozitivní emoce související se zvědavostí a následného překvapení, dále prožívání spokojenosti, radosti a nalezení osobní identity jedinců, která je důležitá nejen pro zjištění, kdo jsem a odkud pocházím, ale i pro smysluplný vhled do budoucna každého účastníka výzkumu. Při kontaktu s rodiči anebo při neočekávaném setkání byl uváděn pocit cizoty mezi biologickými rodiči a dětmi.

Každý participant nahlíží na průběh kontaktů s biologickou rodinou individuálně, nicméně výsledky výzkumu ukázaly, že jsou situace, které mají informanti a informatky společné. Například touha poznat své biologické rodiče, i když jedinci na kontakt s biologickou rodinou potřebují čas a získané informace ohledně biologické rodiny nejdříve postupně zpracovat.

Lze shrnout, že průběhy kontaktů vnímají dotazovaní za naprosto důležité, ať už z důvodu znalosti své historie (původu) poznání vlastní identity, tak i zachování vztahů s biologickou rodinou.

V nezanedbatelné části rodin mých informantů jsou to právě pěstouni, kteří iniciovali kontakt s biologickou rodinou dítěte, jelikož to považují pro život jejich dítěte za důležité. Ve dvou případech docházelo ke kontaktu za zády pěstounů a v dalším případě až po dosažení zletilosti participantky a vstupu do samostatného života. Je potřeba se v rozhodování řídit potřebami dítěte, a to snad dává jisté záruky k tomu, aby kontakty byly přínosné než rizikové. Z výsledků výzkumu je patrné, že důležitou roli zaujímají i pěstouni, kteří u sedmi participantů byli podporou při realizování kontaktu s biologickou rodinou, případně při již probíhajícím kontaktu. Ve dvou případech spolupráce mezi pěstouny a rodiči také pozitivně ovlivňuje postoj dítěte k rodině a vede k bezproblémovému fungování setkání například v době návštěv ve věznici.

V mém výzkumu diplomové práce vnímá osm participantů relativně vyrovnané postoje k biologické rodině, i když se objevovaly vzpomínky na nelehké dětství. Tři participanti hodnotí kontakt s biologickou rodinou jako správný krok k uzavření minulosti, odpuštění a k případnému pochopení rodičů.

Výsledky ukázaly, že participanti se většinou spíše ztotožňují s pěstouny než s rodiči vyjma dvou účastníků výzkumu, u kterých se vyvinul komplikovaný vztah s pěstouny. V jednom případě docházelo v bránění kontaktu jedinci se sourozencem. Participant si vyhledával informace o biologické rodině sám za zády pěstounů na facebooku. V dalším případě přispěl ke komplikovanému vztahu rozvod pěstounů a následný alkoholismus u pěstounky. Informantka vzpomínala na časté hádky, příchody pěstounky pod vlivem alkoholu. Z důvodů dezinformace a neposkytování informací od pěstounky ohledně biologické rodiny, docházelo k utajení zájmu o její osobu.

Nicméně zde prezentované, předložené informace a zkušenosti mladých lidí vyrůstajících v dlouhodobé pěstounské péči nelze v této diplomové práci zcela zobecnit, přesto výsledky mohou být pro čtenáře inspirující sondou do zkušeností jedinců vyrůstajících v pěstounské péči. Práce přinesla zajímavé zkušenosti jedinců, které by mohly být dalším námětem pro hlubší zkoumání a diskuzi. Výsledky tohoto výzkumu budou předány občanskému sdružení Trialog, z.s., Brno, jenž hlavní činností organizace je doprovázení pěstounských rodin.

Diplomová práce pomůže zlepšit informovanost o pěstounské péči a může být užitečná pro budoucí náhradní rodiče. Zajímavé výsledky by přineslo i rozšíření práce o porovnání současného stavu pěstounské péče v ČR s modely fungujícími v zahraničí anebo věnovat se problematice odchodů jedinců z dlouhodobé pěstounské péče a následné podpoře mladým lidem žijícím mimo biologickou rodinu, což by mohlo být podnětem pro další výzkumné zkoumání.

Je důležité mít na paměti, že každé dítě má právo znát biologickou rodinu, další rodinné příslušníky, svoji historii, i kdyby tato znalost byla svým způsobem pro dítě negativním poznáním. Jen tak si může jedinec správně nastavit své hodnoty a vybrat si správný směr životní cesty.

7 Seznam použitých zdrojů

1. AMALTHEA [online]. 2016 [cit. 2019-08-10]. Dostupné z:
<http://www.amalthea.cz/centrum-nahradni-rodinne-pece/>
2. ARCHEROVÁ, C., 2001. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Praha: Portál. 119 s. ISBN 8071785784.
3. BĚHOUNKOVÁ, L., 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze: Togga. 211 s. ISBN 978-80-87652-87-9.
4. BRANDEJSOVÁ, V., 2015. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 40 s. ISBN 978-80-7421-115-7.
5. BRUSKAS, D., Tessin, DH., 2013. *Negative childhood experiences and psychosocial well-being of women who were in foster care as children*. 17 (3), e131-41. doi: 10.7812 / TPP / 12-121. PubMed PMID: 24355905.
6. BUBLEOVÁ, V. et al., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 104 s. ISBN 978-80-87455-01-2.
7. BUBLEOVÁ, V., 2011. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 48 s. ISBN 978-80-87455-03-6.
8. BUBLEOVÁ, V., 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 68 s. ISBN 978-80-87455-19-7.

9. BUBLEOVÁ, V., 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 264 s. ISBN 978-80-87455-25-8.
10. BURGNEROVÁ, M., 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova*. In: JEDLIČKA, R. Praha: Psyché (Grada), 104-111. ISBN 978-80-271-0096-5.
11. BUTULOVÁ, B., 2013. *Manuál služby Asistovaný kontakt*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit. 54 s.
12. CAMERON, R. J., MAGINN, C., 2012. *Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. 181 s. ISBN 978-80-87652-61-9.
13. DELFABBRO, H., 2017. *A comparative analysis of factors predicting reunification from out-of-home care in Australia*. 35 (8), 259-273, doi.org/10.1016/j.chilyouth.2008.07.023.
14. DELFABBRO, P., 2017. *Relative/kinship and foster care: A comparison of carer and child characteristics. Pathways of Care Longitudinal Study: Outcomes of Children and Young People in Out-of-Home Care*. Research Report Number 7. Sydney. NSW Department of Family and Community Services. ISBN 978-0-6482696-1-8.
15. DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
16. DYREHAUGE, L., 2010. *Kde se bere umění milovat? Psychologie*. 5 (12), 25-36. ISSN 1802-8853.

17. FERNANDEZ, L., BARTH, P., 2010. *How Does Foster Care Work?* London: Jessica Kingsley. 320 p. ISBN 978-1-84905-812-4.
18. FOLDA, J. et al., 2010. *Otázky z oblasti pěstounské péče: vzdělávání pro pěstouny a zájemce o pěstounskou péči*. Praha: [Jalna]. 36 s. ISBN 978-80-86396-55-2.
19. HANUŠOVÁ, L., HANOUSKOVÁ, L., 2017. *Specifika vzdělávání pěstounů z řad příbuzných*. Praha: Rozum a Cit, z. s. 40 s.
20. HARTNOLL, R. et al., 2003. *Příručka k provádění výběru sněhové koule*. Praha: Úřad vlády ČR. 108 s. ISBN 80-86734-08-0.
21. HENDL, J., 2008. *Kvalitativní výzkum*. 2. vydání. Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
22. HUGHES, D. *Dyadická vývojová terapie (DDP)* [online]. [cit. 2019-08-06]. Dostupné z: <http://www.attachment.cz/terapie-ddp/>
23. HUGHES, D. *Ddpnetwork: Creating connections for developing relationships* [online]. [cit. 2019-08-06]. Dostupné z: <https://ddpnetwork.org/library/dan-hughes-interview-about-ddp/>
24. HUGHES, D., 2017. *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Praha: Institut fyziologické socializace. 336 s. ISBN 978-80-270-2838-2.
25. JEDLIČKA, R., 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Psyché (Grada). 280 s. ISBN 978-80-271-0096-5.
26. KLIMEŠ, J., 2006. *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti* [online]. [cit. 2019-08-06]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/identita.pdf>

27. KLIMEŠ, J., 2008. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit. 27 s.
28. KOCOURKOVÁ J., ČERNÁ R., 2018. *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Chrudim: Amalthea z.s. ve spolupráci s Latus pro rodinu o.p.s. 40 s. 978-80-904801-6-2.
29. KOLUCHOVÁ, J., MATĚJČEK, Z., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 160 s. ISBN 80-7178-637-3.
30. KOVAŘOVICOVÁ, J. *Attachmentové centrum Atta: Pomáháme rodinám, které pečují o děti s poruchou ve vytváření vztahové vazby, attachmentu* [online]. [cit. 2019-08-10]. Dostupné z: <http://www.attachment.cz/attachment/>
31. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vydání. Praha: Karolinum. 200 s. ISBN 978-81-246-1983-5.
32. LEATHERS, S., 2004. *Parental Visiting, Conflicting Allegiances, and Emotional and Behavioral Problems Among Foster Children*. 15 (5), 53-63, doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00053.x.
33. LEE R. E., WHITING B., 2007. *Foster Care Therapist Handbook*. Washington: Child Welfare League of America. 524 s. ISBN 9781587600463.
34. LÜTZ, M., 2017. *Kdo je tu vlastně blázen?: zábavný úvod do psychiatrie a psychoterapie*. Praha: Portál. 208 s. ISBN 978-80-262-1203-4.
35. MACELA, M., 2015. *Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravujícím práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí v platném znění*. Praha: MPSV. 16 s.

36. MACELA, M., ŽENÍŠKOVÁ, J., 2018. *Metodika Společná šance*. Praha: Nadace J&T. 84 s.
37. MAJEROVÁ, K., 2015. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 40 s. ISBN 978-80-7421-115-7.
38. MATĚJČEK, Z. et al., 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
39. MATĚJČEK, Z. et al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.
40. MATĚJČEK, Z., 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
41. MATĚJČEK, Z., 1993. *Po dobrém, nebo po zlém?: O výchovných odměnách a trestech*. 2. vydání. Praha: Portál. 111 s. ISBN 80-85282-78-X.
42. MATĚJČEK, Z., 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 98 s. ISBN 80-8528-283-6.
43. MATĚJČEK, Z., 2005. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.
44. MATĚJČEK, Z., 2015. *Po dobrém, nebo po zlém? . 8 vydání*. Praha: Portál. 110 s. ISBN 978-80-262-0852-5.
45. MATĚJČEK, Z., 2017. *Rodiče a děti*. 3. vydání. Praha: Vyšehrad. 357 s. ISBN 978-80-7429-797-77.
46. MATOUŠEK, O., 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál. 207 s. ISBN 978-80-262-1242-3.

47. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
48. MAYRING, P., 2002. *Psychologie des Glücks*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 199 s. ISBN 3170115316.
49. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: GradaPublishing, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
50. NOVOTNÁ, V., 2018. *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 207 s. ISBN 978-80-907053-2-6.
51. NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. 94 s. ISBN 9788086131917.
52. PALEČEK, J., 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 244–251 s. ISBN 978-80-87455-25-8.
53. PAZLAROVÁ, H., ed., 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
54. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. *Sociálně-právní ochrana pro praxi*. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
55. PÉMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2015. *Kontakt s biologickým rodičem v náhradní rodinné péči*. Praha: Nadační fond J&T, Kruh rodiny o.p.s. 5 s.
56. PÉMOVÁ, T., PTÁČEK, R., MACELA, M., 2015. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak mu naslouchat*. Praha: Národní institut pro děti a rodinu, z. s. 56 s. ISBN 987-80-87066-05-8.

57. PESSO, A., BOYDEN-PESSO, D., 2009. *Úvod do Pesso Boyden System Psychomotor: PBSP jako terapeutický systém v kontextu neurobiologie a teorie attachmentu*. Praha: Sdružení SCAN, 210 s. ISBN 978-80-86620-15-2.
58. RACEK, J., SOLAŘOVÁ H., SVOBODOVÁ A., 2014. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation. 29 s. ISBN 978-80-260-5521-1.
59. RAPHAEL-LEFF, J., 2008. *Parent-Infant Psychodynamics: Wild Things, Mirrors and Ghosts*. Library of Congress Cataloging in Publication Data. 317 s. ISBN 978-0-9549319-2-6.
60. RATNAPALAN, S., BATTY H., 2009. *Be good enough*. 55 (3), 239-42. PubMed PMID: 19282524; PubMed Central PMCID: PMC2654842.
61. ROHÁČEK, M., 2012. *Zvykáme si jeden na druhého, aneb, Nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: Návrat, o. z. 40 s. ISBN 978-80-87455-12-8.
62. ROTREKLOVÁ, E., HOFROVÁ, V., 2009. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů*. Brno: Triada-Poradenské centrum o. s. 38 s. ISBN 978-80-254-4588-4.
63. RUSHTON, A., 2014. *Adoption as a placement choice: Arguments and evidence*. London: Institute of Psychiatry. 25 p.
64. RYCHLIK, D., HRBÁČKOVÁ, E., 2018. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 207 s. ISBN 978-80-907053-2-6.
65. ŘÍČAN, P., 2013. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-262-0343-8.
66. SEMERÁDOVÁ, M., 2012. *Metodika zprostředkování kontaktu dítěte s vlastní rodinou*. Chrudim: Amalthea o.s. 18 s.

67. Schütze, F., 1987. *Das narrative Interview in Interaktionsfeldstudien*. Kurseinheit Hagen: Fernuniversität. 284 s.
68. SINCLAIR, I., 2005. *Fostering Now: Messages from Research*. London: Jessica Kingsley Publishers. 176 p. ISBN 0-8020-4388-7.
69. SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V., 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 200 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
70. SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A., ŠTEFKOVÁ, J., 2015. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 348 s. ISBN 978-80-7421-103-4.
71. STEENBAKKERS, A., 2019. *How do youth in foster care view the impact of traumatic experiences?* 42 (3), 42-50, doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.026.
72. STEENBAKKERS, A., STEEN, S., GRIETENS, H., 2018. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 21 (1), 1-12, doi: 10.1007 / s10567-017-0246-1.
73. STRAUSS, L., CORBIN, J., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. 200 s. ISBN 80-85834-60-x.
74. SYDNEY, L., PRICE, E., 2014. *Facilitating Meaningful Contact in Adoption and Fostering: A Trauma-Informed Approach to Planning, Assessing and Good practice*. London: Jessica Kingley. 210 p. ISBN 978-1-84-905-508-6.
75. SYCHROVÁ, A., 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 239 s. ISBN 978-80-7395-955-5.

76. ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál. 143 s. ISBN 9788073673185.
77. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
78. TAPLIN, S., 2005. *Is all contact between children in care and their birthparents 'good' contact?* discussion paper. Ashfield, NSW: Centre for Parenting&Research, NSW Dept. of Community Services. 240 p. ISBN 073104388X.
79. TRNKOVÁ, L., 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3.
80. UHLÍŘOVÁ, V. et al., 2010. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit. 64 s.
81. UHLÍŘOVÁ, V., 2010. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit. 64 s.
82. UHLÍŘOVÁ, V., 2014. *Kontakt dítěte v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Nový Bor: Velký vůz Sever. 48 s.
83. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*, 2016. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 157 s. ISBN 978-80-7421-120-1.
84. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 188 s. ISBN 9788087455142.
85. VÁGNEROVÁ, M., 2017. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

86. VLČKOVÁ, H., 2015. *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou*. Praha: Rozum a Cit, z. s. 24 s.
87. VRTBOVSKÁ, P., 2010. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 120 s. ISBN 978-80-86620-20-6.
88. VYSKOČIL, F., 2014. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 29 s.
89. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 111, ISSN 1801-8688.
90. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 33, s. 1026–1368, ISSN 1213-5542.
91. ZEŽULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1: Schéma rozhovoru

Schéma narativního rozhovoru

Úvod:

Zmínit následující informace:

- Připomenout, co budeme řešit za téma, o čem budeme vést rozhovor (zkušenost v pěstounské péči s kontakty s biologickou (vlastní) rodinou)
- Zeptat se, zda souhlasí s nahráváním (audio) – že to je důležité kvůli zpracování rozhovoru, ujistit participanty o anonymitě, tedy o tom, že všechna jména, názvy měst, místa atd. budou pozměněna
- Pokud se bude jednat o citlivá témata, dotazovaní mají právo říci „stop“ a svůj životní příběh dále nerozvádět, neexistuje žádná správná a špatná odpověď, zajímá mě jejich názor a zkušenost, jedinec může mluvit o tom, co mu osobně připadá za důležité

Základní otázky:

- Jak prožíváš, vnímáš kontakt s vlastní rodinou?
- Jaké informace ti poskytují/ poskytovali pěstouni ohledně tvých vlastních rodičích, případně byly informace o rodičích součástí tvé knihy života?

Závěr:

- Připadá ti, že je ještě něco důležitého ve vaší rodině, o čem jsme zapomněli mluvit?

Poděkování

Příloha č. 2: Informace pro rodiče, písemný souhlas rodiče

Vážení rodiče,

jmenuji se **Lucie Marková** a studuji obor **Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory** na Zdravotně sociální fakultě v Českých Budějovicích. Oslovuji Vás s prosbou o účast na výzkumu.

Cílem mé diplomové práce je zmapovat **zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou** (např. jak prožívají v dlouhodobé pěstounské péči kontakt s biologickou rodinou, jak kontakt s biologickou rodinou působí na vzájemný vztah dítěte a pěstouna).

Během výzkumu dbám na etické aspekty – potenciálním účastníkům výzkumu předem sdělím veškeré informace o smyslu výzkumu, průběhu, a jeho cílech, na základě, kterých se mohou rozhodnout, zda se výzkumu budou účastnit. Vzhledem k důvěrnosti získaných informací budou ve výzkumu všechna jména zaměněna.

Tímto dopisem Vás zároveň **prosím o písemný souhlas se zapojením Vašeho dítěte** (příp. Vašich dětí) **do výzkumu**. Vašeho případného zapojení si velmi cením, a jestliže budete mít zájem, ráda Vám poskytnu výsledky mojí diplomové práce.

Bude mi potěšením, jestliže se mého výzkumu zúčastníte. Pěstounskou péči vnímám jako velmi potřebnou a věřím, že má diplomová práce bude přínosem nejen pro odbornou veřejnost, ale i pro samotné rodiny. Budu ráda, když můj výzkum touto formou podpoříte.

Těším se na spolupráci s Vámi,

V Českých Budějovicích,

15. ledna 2019

Bc. Lucie Marková

V případě jakýkoliv Vašich připomínek či dotazů se na mě můžete obrátit.
Prosím, kontaktujte mě na e: mail - xlucikm@seznam.cz

Písemný souhlas rodiče (zákonného zástupce):

Souhlasím s tím, aby má dcera / můj syn
..... se zúčastnili rozhovoru, který bude
využit pro účely diplomové práce Bc. Lucie Markové, jehož cílem je zmapovat
zkušenosti dětí v pěstounské péči s kontakty s biologickou rodinou. Veškeré
informace budou anonymizovány.

Datum

.....

Podpis rodiče
(zákonného zástupce)

.....